

ASHÂBDAN BAZI KİMSELERİN TEBÛK SEFERİ DÖNÜŞÜNDE HZ. PEYGAMBER'E KARŞI SUIKAST GİRİŞİMİNDE BULDUKLARI İDDİASINA DAİR MÛLAHAZALAR

REMARKS REGARDING THE ALLEGATION THAT SOME OF THE COMPANIONS ATTEMPTED TO ASSASSINATE PROPHET MUHAMMAD (SAW) ON THE RETURN OF THE TABUK CAMPAIGN

Geliş Tarihi: 05.01.2021 Kabul Tarihi: 01.03.2021

✉ MEHMET NUR AKDOĞAN

DR.

DİB, DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU UZMANI

orcid.org/0000-0002-4429-5467

mnur.akdogan@diyanet.gov.tr

ÖZ

Hz. Peygamber, 610 yılında Hira Mağarası'ndaki ilk vahiyyle birlikte Allah'tan aldığı emir ve yasakları insanlara tebliğ etmeye başlamıştır. Ancak o, peygamberlik vazifesini ifa etmeye başladığı andan itibaren başta Mekkeli müşrikler olmak üzere Yahudiler ve Hristiyanlar gibi farklı inanç topluluklarının düşmanca tavırlarıyla karşılaşmıştır. Bazen bu düşmanlıklar, sözlü hakaretlerin ötesine geçerek fiili saldırılara dönüşürken bazen suikastlar aracılığıyla onu ortadan kaldırma girişimleri şeklinde tezahür etmiştir. Bu bağlamda temel kaynaklara göre, yirmi üç yıllık nübüvveti süresince Hz. Peygamber'e pek çok defa suikast girişiminde bulunulmuştur. Bunlardan biri de hicretin 9. yılında Tebûk Seferi dönüşünde gerçekleştirilen teşebbüstür. Ancak bu olayı, diğerlerinden ayıran husus, bir kısım çevrelerce bu girişimin "ashâbdan bazı kimseler" tarafından yapıldığı iddiasıdır. Bu çalışmada söz konusu iddianın kaynağı ve temel siyer-megâzi ve tarih eserlerinde yer alan bilgiler açısından değeri irdelenecektir. Öte yandan mezkûr suikast girişiminin ashâb tarafından değil; bazı temel kaynaklarda yer aldığı üzere münafıklarca gerçekleştirildiği yönündeki bilginin tarihî açıdan sıhhatinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, Ashâb, Tebûk, Münafık, Suikast.

ABSTRACT

With the first revelation in Hira Cave in 610, Prophet Muhammad (saw) started to convey the orders and prohibitions he received from Allah (swt). However, from the moment he started performing his duty of prophethood, he faced the hostile attitudes of different faith groups such as Jews and Christians, especially the Meccan polytheists. Sometimes these hostilities went beyond verbal insults and turned into actual attacks, sometimes as attempts to eliminate him through assassinations. In this context, according to the basic sources, many attempts were made to assassinate Prophet Muhammad (saw) during his twenty-three years of prophethood. One of them is the attempt made on the return of Tabûk Campaign in the 9th year of the Migration (Hijra). However, the point that distinguishes this incident from other similarities is the claim by some circles that this attempt was made by "some people from the Companions". In this study, the basis of the aforementioned claim and its value in terms of the information contained in basic siyer-megâzi and historical works will be examined. On the other hand, it is aimed to reveal the historical validity of the information that the assassination attempt was not carried out by the Companions, but by hypocrites as stated in some basic sources.

Keywords: Prophet Muhammad (saw), Companions, Tabuk, Hypocrite, Assassination.

REMARKS REGARDING THE ALLEGATION THAT SOME OF THE COMPANIONS ATTEMPTED TO ASSASSINATE PROPHET MUHAMMAD (SAW) ON THE RETURN OF THE TABUK CAMPAIGN

SUMMARY

Throughout Islamic history, there have been attempts to assassinate important names in the society. As a matter of fact, the Second Caliph Umar was assassinated by Abu Lulua, the fourth caliph Ali was also assassinated by Ibn Mulcem. As a result, both caliphs were martyred. Likewise, the Hashasheens, an Ismaili party, attempted to assassinate many statesmen and killed important figures.

Some assassination attempts that emerged in the history of Islam were made against the prophets sent by Allah (swt) as messengers. One of the prophets who were assassinated was Mohammed (saw). He has been subjected to many attempts at his life both in his life in Mecca and after He migrated to Madinah. However, He was protected from assassinations by the declaration of Allah (swt) and the measures He took as a result. Some of these assassination attempts stand out as they pose more danger:

1. The initiative made by the Meccan polytheists before the Prophet migrated to Madinah,
2. The assassination attempt planned by Nadirogullari, a Jewish tribe,
3. Gavres b. Harith's attempt,
4. Assassination attempt after the Conquest of Khaybar.

Apart from these, an assassination attempt carried out by the hypocrites who emerged as a different belief group in Medina is mentioned in the sources. This attempt was carried out by hypocrites in the 9th year of the Hijra/Migration (630) after the Tabuk Campaign. However, the most important point that distinguishes this assassination attempt from others is the claim by some circles that the said attempt was made by some of the Prophet's Companions. The group that brings this issue to the agenda the most are some names belonging to the Imamiyyah Shia. On the other hand, basic sirah and hadith sources agree that the assassination was carried out by hypocrites.

There are very few sources mentioning the rumors that bring up the claim that this assassination, which was carried out on the return of

the Tabuk Campaign, was carried out by some of the Companions. However, these rumors contain important problems in terms of both the sanad and the content. For example, all of this news that are reported as Companions' words are conveyed in a disjointed form with respect to the sanad. It is noteworthy that there are some anachronistic claims in the narrations, which also have important problems in terms of content. On the other hand, such rumors condemning the Companions, even if they do not reflect the truth, are deliberately taken into his works by some Shiite scholars. Because in some historical events, names that acted opposed to Ali are wanted to be condemned.

In addition, some fabricated rumors about names such as Abu Bakr and Umar, who are seen as rivals to Ali by the Shia, are tried to be denigrated. Shia sources frequently bring up such assassination claims in different time periods and in the context of different events. Therefore, this discourse is a method frequently used for them. Today, some circles are also affected by these claims of the Shia and they defend it in a way that is disconnected from history. Despite all these allegations mentioned above, it is clearly stated in the sources in the first period that those who attempted to assassinate on the return of Tabuk Campaign were hypocrites. In fact, some details are given on the subject and the names of those who attempted to assassinate are mentioned. However, it is not possible to know these names exactly. Because, according to the narrations in the sources, Prophet Muhammad (saw) ordered Huzayfa el-Yeman not to share these names with anyone else. In our opinion, there is no precise information about the names in the sources; but there is no doubt that it was hypocrites who attempted.

On the other hand, the fact that Prophet Muhammad (saw) did not give any punishment to these people is because He observed the delicate balances in the society. Because the killing or punishment of those hypocrites could have been turned into a propaganda tool against Him and the Muslims. Therefore, Prophet Muhammad (saw) did not want this incident to spread in the society. On the other hand, Allah (swt) reveals in various verses that He is pleased with the Companions. If it is claimed that there are companions among those who attempted to assassinate Prophet Muhammad (saw), this situation will also conflict with the verses. In this respect, the claim in question is invalid. Due to all these, it is understood that those who attempted to assassinate were hypocrites and there was no Companion among them.

GİRİŞ

Suikast kavramı, toplumun önde gelen şahsiyetlerine ya da önemli devlet adamlarına karşı taammüden gerçekleştirilen öldürme girişimini ifade eder. Gerek Müslüman gerekse gayrimüslim toplumlarda tarih boyunca pek çok suikast girişimi olmuştur. Bu teşebbüslerin dinî, siyasî, ekonomik, ideolojik vb. pek çok farklı saiki vardır.¹ İslâm toplumu açısından da kırılma noktaları olarak kabul edilebilecek pek çok suikast vakası bilinmektedir. Hz. Ömer'e Ebû Lü'lüe, Hz. Ali'ye de Hâricî İbn Mülcem tarafından düzenlenen suikast ve Hasan Sabbah'ın liderliğindeki İsmâilî bir fırka olan Haşhaşilerin başta Nizamülmülk olmak üzere önemli devlet adamlarına yönelik eylemleri, suikast kapsamında Müslümanların tarihinde yaşanan önemli olaylardan bir kısmıdır.

Tarihte ortaya çıkan suikast girişimlerinin bir kısmı ise Allah'ın, insanlığı doğru yola iletmek üzere gönderdiği elçilere/peygamberlere karşı yapılanlardır. İnanç, ibadet ve ahlâk alanında ortaya çıkan bozukluklar nedeniyle Allah toplumlara peygamberler göndermiştir. Bu elçilere karşı söz konusu kavimlerin cevabı ise bazen onların hayatlarına kastetmek şeklinde ortaya çıkmıştır.² Peygamberlerin, kendi kavimlerinden gördükleri bu tavırların bir benzerini Hz. Peygamber de yaşamıştır.

Hz. Peygamber, İslâm'ı tebliğe başladığı ilk andan itibaren, ona karşı olanlar onu ortadan kaldırmak için pek çok defa girişimde bulunmuşlardır. Onun tebliğ ettiği hakikatler karşısında aciz kalan müşrikler; mecnun ve kâhin gibi ithamlarda bulunmuşlar, ancak bu iddianın hiçbir karşılığının olmadığını anlayınca ona karşı tavırlarını daha sertleştirmişlerdir. Boykot kararı ve eziyetlerin de işe yaramadığını görünce kendileri açısından son bir çıkar yol olarak Hz.

¹ Mehmet Şimşir, *Hz. Peygamber Döneminde Suikastler* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2018), 14-16.

² Şimşir, *Hz. Peygamber Döneminde Suikastler*, 18-19.

Peygamber'i ortadan kaldırmak istemişlerdir. Ancak bütün girişimlerinden elleri boş dönmüşlerdir.

Nübüvvetin Mekke döneminde ortaya çıkan teşebbüsler daha ziyade müşrikler eliyle gerçekleştirilmiş olsa da Medine'de İslâm devletinin kurulmasının ardından Yahudiler, münafıklar hatta Hristiyanlar, Hz. Peygamber'i kendileri için bir tehlike olarak görmüşler ve farklı şekillerde ona suikast girişiminde bulunmuşlardır. Ancak her defasında bu teşebbüsler başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

1. Hz. Peygamber'e Karşı Suikast Girişimlerinden Bazıları

Hz. Peygamber'in nübüvveti süresince pek çok defa suikasta maruz kaldığı bilinen bir gerçektir.³ Ancak Yüce Allah'ın koruması⁴ ve Hz. Peygamber'in de almış olduğu tedbirler sayesinde söz konusu girişimler boşa çıkmıştır. Bu girişimlerden Hz. Peygamber açısından en tehlikeli olanların bir kısmı şöyledir:

1.1. Hicret Yolculuğu Öncesindeki Girişim (622)

Hz. Peygamber'e karşı girişilen suikastlardan biri Medine'ye hicret öncesinde müşriklerin suikast teşebbüsüdür. Mekke'li müşriklerin bütün karşı duruşlarına ve Müslümanlara her türlü işkenceyi uygulamalarına rağmen İslâm her geçen gün yayılmaya ve güçlenmeye devam etmiştir. Bununla birlikte Allah, Müslümanların Medine'ye hicret etmelerine izin vermiş bir süre sonra Mekke'de, Hz. Peygamber ve çok az sayıda Müslüman dışında kimse kalmamıştı. Bütün bu olup bitenlere karşı Müslümanları engelleme girişimlerinde başarısız olan müşrikler son çare olarak Hz. Peygamber'e suikast teşebbüsünde bulunmuşlardır. Hâşimoğullarının karşı koymalarını engellemek için de Kureş'in her bir koluna mensup bir gencin bu işe iştirak etmesi sağlanmıştır. Suikast planına göre gece Hz. Peygamber'in evi kuşatılacak ve suikast için gelenler hep birlikte hareket edip onu öldüreceklerdir. Ancak Hz. Peygamber yapılan bu plandan vahiy sayesinde haberdar olmuş, onlar, Hz. Peygamber'in evinin önünde beklerken Hz. Ali'yi yatağına yatıran Allah Resûlü onların arasından geçip gitmiş ve Hz. Ebû Bekir'le beraber Medine'ye doğru hicret yolculuğuna başlamışlardır. Müşrikler ise sabah vakti karşılarında Hz. Peygamber'i beklerken onun yatağında Hz. Ali'yi bulmuşlar ve yaptıkları hazırlıkların,

³ Geniş bilgi için bk. Hilal Kara - Abdullah Kara, *Efendimiz'e (s.a.s.) Yapılan Suikastler* (İstanbul: Sıyer Yayınları, 2016); Şimşir, *Hz. Peygamber Döneminde Suikastler*; Aşır Örenç, "Hz. Peygamber'e Karşı Müşrik, Münafık ve Ehl-i Kitap Tarafından Fııl Olarak Yapılan Saygısızlıklar", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28 (2013), 145-168; Ali Bakkal, "Hz. Peygamber'in Düşmanlarından Korunması", *Diyanet İlmî Dergi* 56/2 (15 Haziran 2020), 245-274.

⁴ el-Mâide 5/67.

kendileri için bir fayda vermediğini anlamışlardır.⁵

1.2. Nadiroğullarının Girişimi (4/625)

Hz. Peygamber'e karşı bir diğer suikast teşebbüsü Benî Nadîr Yahudileri tarafından gerçekleştirilendir. Bu Yahudi kabilesinin suikast teşebbüsü hakkında iki rivayet vardır. Bunlardan birine göre, Benî Âmir kabilesi Bi'r-i Mâûne Olayı'nda (4/625) yaklaşık yetmiş sahâbîyi şehit etmişti. Saldırıdan kurtulan Amr b. Ümeyye ed-Damrî adlı sahâbî Medine'ye doğru gelirken yolda Benî Âmir kabilesinden olup İslâm'a yeni girmiş iki kişiyi hataen öldürmüştür. Öldürülen bu iki kişinin diyeti için Hz. Peygamber ve bir grup sahâbî Nadiroğullarının mahallesine gitmişlerdi. Çünkü Müslümanlarla Benî Nadîr arasındaki anlaşmaya göre onlar da bu diyetin ödenmesine destek olacaktılar. Nadiroğulları, Hz. Peygamber'e bu konuda destek olacaklarını söylemişler ve kendilerini beklemesini belirtmişler. Hz. Peygamber bir evin duvarının dibinde beklerken onlar, duvarın üzerinden taş yuvarlayarak onu öldürmeye teşebbüs etmişlerdir.⁶ Diğer rivayette ise Nadiroğulları, Hz. Peygamber'i İslâm'a girmeleri vaadiyle kendilerinden olan üç hahamla tartışmaya çağırmışlardır. Ancak bu arada üç haham yerine Hz. Peygamber'i öldürmek üzere üç kişilik bir ekip hazırlığı yapmışlardır. Durumdan haberdar olan Hz. Peygamber onları Medine'den çıkarmak zorunda bırakmıştır.⁷

1.3. Gatafan Kabilesinden Gavres'in Teşebbüsü (5/626)

Hz. Peygamber, hicretin 5. (626) yılında Gatafan kabilesinin Muhârib ve Sa'lebe adlı kollarının Müslümanlara saldırmak üzere hazırlık yaptıklarını haber aldı. Bunun üzerine söz konusu kabile üzerine yürümeye karar verdi. Müslümanların kendilerine doğru yola çıktığını haber alan düşman, Hz. Peygamber'le savaşmaya çekindi ve dağlara kaçtı. Bunun üzerine Müslümanlar herhangi bir savaş yapmadan ganimetlerle geri döndüler. Dönüş yolunda Hz. Peygamber, bir ağacın gölgesinde dinlenmek üzere durdu, bu sırada kılıcını da ağaca astı. Gavres b. Hâris adındaki Gatafanlı, Hz. Peygamber'in bu durumundan istifade ederek onu öldürmeye teşebbüs etti ve "Seni benden kim koruyacak?" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Allah!" cevabı verdi. Bu sırada Gavres, kılıcı elinden düşürdü ve onu Hz. Peygamber aldı. Ancak Gavres, yaptığı hatayı anlayarak Hz. Peygamber'den af diledi ve Hz. Peygamber de onu affetti.⁸

⁵ Ebû Muhammed Cemâleddîn Abdülmelik İbn Hişâm, *es-Sîretü 'n-nebevîyye* (Kâhire: Matbaatu Mustafâ el-Babî el-Halebî, 1955), 1/480 vd.

⁶ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/190-192.

⁷ Ebû Bekr İbn Şihâb Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah ez-Zührî, *el-Megâzi 'n-nebevîyye* (Dimaşk: Dârü'l-Fikr, 1981), 72-74.

⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fî el-Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî*

1.4. Hayber'de Zehirli Et İkramıyla Suikast Girişimi (7/628)

Hız. Peygamber, Hayber'de galibiyet elde etmesinin akabinde henüz oradan ayrılmadan suikasta maruz kaldı. Yahudi kadın Zeyneb bint Hâris hazırlamış olduğu ete zehir katarak Hız. Peygamber'e ve ashâbına ikram etti. Hız. Peygamber aldığı lokmayı yutmadan kendisine etin durumu haber verildi. O da ağızındaki lokmayı çıkardı. Ancak kendisiyle beraber eti yiyen sahâbî Bişr b. Berâ zehrin etkisiyle vefat etti. Bunun üzerine Hız. Peygamber, kadını getirtti ve suçunu itiraf etmesinin ardından kadın öldürüldü. Bir diğeri rivayete göre ise affedildi. Hız. Peygamber, yapılan zehrin etkisini kırmak ve vücudundan zehri atmak için bu olayın ardından hacamat yaptırmıştır. Hatta bu zehrin etkisi o kadar güçlüydü ki Hız. Peygamber, vefatından önceki hastalığında bile söz konusu zehrin tesirini damarlarında hissettiğini belirtmiştir.⁹

2. Tebûk Seferi Dönüşünde Hız. Peygamber'e Yönelik Suikast Girişimi

Hız. Peygamber'e karşı gerçekleştirilen suikast girişimlerinden bir diğeri, çalışmamızın esasını da teşkil eden ve Tebûk Seferi dönüşünde Hız. Peygamber'in, devesinden düşürülerek öldürülmek istenmesidir. Bu teşebbüsü diğlerinden ayıran husus ise bazı kaynakların, mezkûr suikastın faileri arasında ashâbın önde gelen isimlerini zikretmeleridir. Bu çalışmanın amacı da bazı kaynaklarda yer verilen bu iddiayı ele almak ve gerekli tahliller üzerinden bir neticeye ulaşmaktır.

Şam bölgesinden gelen tüccarların, Bizanslıların, Müslümanları tamamen ortadan kaldırmak üzere büyük bir ordu hazırlığı içinde oldukları şayiası nedeniyle hicretin 9. yılı (630) Recep ayında Hız. Peygamber, Bizanslıların üzerine yürüme kararı aldı. Hız. Peygamber, başka gazvelerde yaptığıının aksine bu kez Bizans'ın üzerine yürüneceğini söyleyerek hazırlık yapılmasını emretti. Müslümanların her biri, gücü nisbetinde hazırlanan orduya katkı sunmaya çalıştı. Özellikle sahâbilerden Hız. Ebû Bekir, Hız. Ömer, Hız. Osman, Hız. Abbas ve Abdurrahman b. Avf gibi isimler büyük fedakârlıklar gösterip ordunun teçhizinde önemli destek sağladılar. Öte yandan Hız. Peygamber gerçek manada mazeret sahibi olanlar dışında hiç kimsenin bu seferden geri kalmamasını hatırlattı. Bütün bu hazırlıklar neticesinde on bini süvari olmak üzere otuz bin kişilik büyük bir ordu bir araya getirilmişti. Medine'de kendi yerine Muhammed b. Mesleme'yi vekil

(Dimaşk: Dâru Tavki'n-Necât, 1422), "Cihâd ve Siyer", 83; Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddin Ömer b. Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1986), 4/85.

⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Eslemî el-Vâkîdî, *el-Megâzi* (Beyrût: Dâru'l-A'lemî, 1989), 2/677-678.

tain eden Hz. Peygamber, Hz. Ali'yi de kendi aile efradının ihtiyaçlarını gidermesi için bırakmıştı. Bunlar dışında yaklaşık seksen kişi de özür beyan ederek Medine'de kalmıştı. Ayrıca bazı münafıklar da savaşın, Müslümanların aleyhine sonuçlanacağını düşünerek sefere çıkmamışlardı. Hz. Peygamber ve beraberindeki Müslümanlar, on dokuz günlük yorucu bir yolculuğun ardından Medine'ye yaklaşık 780 km mesafede¹⁰ olan Tebûk'e ulaştılar. Müslümanlar Tebûk'e vardıklarında orada kendilerine karşı hazırlanmış herhangi bir ordu bulamadılar. Dolayısıyla Bizans'ın savaş hazırlığı yaptığı haberleri asılsızdı. Buna rağmen Hz. Peygamber, Bizans'a gözdağı vermek için yirmi gün süreyle Tebûk'te kaldı. Civardaki gayrimüslim topluluklar İslâm'a davet edildi. Bunun neticesinde bir kısmı İslâm'a girdiler, bir kısmı ise cizye ya da vergi verme karşılığında anlaşma yaptılar.¹¹

Müslümanlar yirmi günlük bir aranın ardından Medine'ye doğru yola koyuldular. Dönüş yolunda iken münafıklar tarafından Hz. Peygamber'e tuzak kurulduğu ve gece karanlığında onu akabeden (sarp yokuştan) aşağı düşürmek suretiyle suikast düzenleneceği haberi geldi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, ordunun, vadinin iç tarafından yoluna devam etmesini emretti. Ardından da yanına Ammâr b. Yâsir ve Huzeyfe b. el-Yemân'ı da alarak ordudan ayrıldı ve akabeğe doğru gitti. Orada suikast planlayanların bineklerini gördüler. Hz. Peygamber'e tuzak kuranlar fark edildiklerini anlayınca gizlendikleri yerden indiler ve halkın arasına karıştılar. Daha sonra Hz. Peygamber, Huzeyfe'ye gördükleri bineklerin kimlere ait olduğunu tanıyıp tanımadığını sordu. O da bazılarını tanıdığını söyledi. Tuzak kuranların on iki, on üç, on dört veya on beş kişi¹² olduğu ve Hz.

¹⁰ İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), 243.

¹¹ Geniş bilgi için bk. Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Eslemî el-Vâkîdî, *el-Megâzî* (Beyrût: Âlemü'l-Kütüb, 2006), 655 vd.; Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ = Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr* (Beyrût: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990), 2/125; Ebû'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih* (Beyrût: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabi, 1997), 2/145 vd.; Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi: Hayatı ve Eseri*, çev. Mehmet Yazgan (İstanbul: Beyan Yayınları, 2004), 279 vd.; Ekrem Ziya Umeri, *Medine Toplumunu*, çev. Nureddin Yıldız (İstanbul: Risale Yayınları, 1992), 249 vd.; Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihi : İlk Dönem-* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 357 vd.; Mevlana Şibli en-Nu'mani, *Son Peygamber Hazret-i Muhammed = Siretü'n-Nebi*, çev. Yusuf Karaca (İstanbul: İz Yayıncılık, 2005), 345 vd.; İbrahim Sarıçam, *Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 241 vd.; Celaleddin Vatandaş, *Hız. Muhammed'in Hayatı ve İslâm Daveti : Medine dönemi* (İstanbul: Pınar Yayınları, 2016), 2/2/496.

¹² Takıyyüddin Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *İmtâü'l-eshmâ' bimâ li'n-nebi mine'l-ahvâl ve'l-embvâl ve'l-hafede ve'l-metâ'* (Beyrût: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1999), 2/75.

Peygamber'in, bunların isimlerini sadece Huzeyfe'ye, başka bir rivâyette ise hem ona hem de Ammâr'a söylediği belirtilir.¹³ Söz konusu münafıkların isimlerini bilmesi nedeniyle Huzeyfe için "Sâhibü's-sır"¹⁴ lakabı kullanılır.

2.1. Suikast Girişimiyle İlgili Rivâyetler

Tebûk Seferi dönüşünde Hz. Peygamber'e karşı planlanan suikast girişimi konusunda sınırlı sayıda rivayet mevcuttur. İbn Hişâm, İbn Sa'd ve İbn Cerîr et-Taberî gibi siyer ve tarih müellifleri söz konusu olaya yer vermezken Hz. Peygamber'in savaşlarını ele alan megâzî türü kaynakların ilklerinden sayılan Vâkîdî'nin eserinde mezkûr olay detaylı bir biçimde işlenmektedir. Bununla birlikte müellif, suikast girişiminde bulunanların isimlerini zikretmemekte, lakin bunların münafıklar olduğunu haber vermektedir.

Tebûk Seferi sonrasındaki suikast girişiminin kimler tarafından yapıldığı ya da planlandığı konusunda kaynaklarda iki temel rivâyet bulunmaktadır. Bunlardan birincisi "ashâbdan bazı kimseler" olduğu, diğeri ise "münafıklar" olduğu rivayetidir. Bunlardan ilk rivayeti sadece İmâmiyye'ye mensup bazı müellifler tercih ederken konuyu ele alan siyer ve tarih kaynaklarının tamamı ise ikinci görüşü benimsemektedir.

Konuya başlarken öncelikle Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunan kimselerin "ashâbdan bazı kimseler" olduğu iddiasına mesnet görülen rivâyetlerin üzerinde durmak isabetli olacaktır.

2.1.1 Suikast Teşebbüsünde Bulunanların "Ashâbdan Bazı Kimseler" Olduğu Rivâyeti

Hız. Peygamber'e karşı teşebbüs edilen suikastın, sahâbenin ileri gelenleri tarafından gerçekleştirildiği iddiasının ilk olarak geçtiği kaynağın tespit edilmesi, değerlendirmenin daha sağlam temeller üzerine bina edilmesine yardımcı olacaktır. Bu bağlamda Tebûk Seferi dönüşünde Hız. Peygamber'e (s.a.s.) sahâbenin ileri gelenlerinin suikast girişiminde bulunduğu iddiasını ilk olarak ortaya atan kişi Şîî müelliflerden Muhammed b. Cerîr b. Rüstem et-Taberî'dir (ö. IV-V/X-XI. yy). Müellifin *el-Müsterşid* adlı eserinde yer verdiği rivâyet şöyledir:

Ubeydullah b. Musa, el-Velîd b. Cümey'den, (o da) Ebu't-Tufeyl'den, (o da) Huzeyfe veya Ammâr'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

"Akabe gecesi üç kişi, sahibâ'l-Basra (Basra arkadaşları), Amr b. 'Âs,

¹³ Vâkîdî, *el-Megâzî*, 2006, 687-689; Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmam Ahmed b. Hanbel* (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 39/210-211; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 5/19-21.

¹⁴ Ahmed b. Abdullah b. İshâk Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Ma'rifetü's-sahâbe* (Riyâd: Dârü'l-Vatan, 1998), 2/686.

Ebû Mesud ve Ebû Musa, Allah'ın Resûlü'nü gizlice gözetlediler."¹⁵

Görüldüğü üzere rivayette, Şîa'da yaygın bir kullanım şekli olan ilk üç halifenin adı yerine "selâse (üç)" rumuzu kullanılmakta, aynı şekilde Talha b. Ubeydullah ve Zübeyr b. Avvâm'dan kinaye olarak "*sahibâ'l-Basra (Basra arkadaşları/Basralı iki arkadaş)*" denilmektedir. İbn Rüstem et-Taberî söz konusu rivayeti naklettikten sonra bu kimselerin, Hz. Peygamber'in ashâbından bir topluluk olduğunu belirtmektedir.¹⁶

Şeyh Sadûk İbn Bâbeveyh el-Kummî (ö. 381/991) de İbn Rüstem Taberî'nin rivayetine benzer bir şekilde suikast girişiminde bulunan kişilerin ashâbdan olduğunu iddia eder. Ona göre bu girişimde on dört kişi vardı ve o, bu isimlerin bir kısmını lakapla bir kısmını kendi adlarıyla rivayette zikretmektedir. İddiaya mesnet görülen rivayet şöyledir:

Ahmed b. Muhammed b. el-Heysen el-İclî bize tahdis etti: Ahmed b. Yahyâ b. Zekeriyâ el-Kattân şöyle diyerek tahdis etti: Bekir b. Abdullah b. Habîb şöyle diyerek bize tahdis etti: Temîm b. Behlül, babasından, (o da) Abdullah b. el-Fadl el-Hâşimî'den (o da) babasından, (o da) Ziyâd b. el-Münzir'in şöyle dediğini bize tahdis etti: İlim adamlarından bir topluluk, Huzeyfe b. el-Yemân'ın şöyle dediğini bana tahdis etti:

"*Tebûk Seferi dönüşünde Hz. Peygamber'in devesini türkümek isteyenler, on dört kişiydiler: Ebu's-Şürûr, Ebû'd-Devâhî, Ebu'l-Me'âzif ve babası, Talha, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Ebû Ubeyde, Ebu'l-A'ver;*¹⁷ *Muğîre, Huzeyfe'nin azatlı kölesi Sâlim, Halid b. Velîd, Amr b. el-Âs, Ebû Mûsa el-Eş'arî ve Abdurrahman b. Avf. Onlar, Allah'ın, haklarında "Başaramadıkları o işe yeltenmişlerdir."*¹⁸ *âyetini indirdiği kimselerdir.*"¹⁹

Şîi müelliflerden Meclisî (ö. 1110/1698-99 [?]), Şeyh Sadûk'un bu rivayetini naklettikten sonra "Ebu's-Şürûr, Ebû'd-Devâhî ve Ebu'l-Me'âzif" isimlerinin ilk üç halifeden kinâye olduğunu belirtir. Ardında da "Ebu'l-Me'âzif ve babası"ndan maksadın, Muaviye ve babası Ebû Süfyân olabileceğini de söyler ve bu görüşün daha isabetli olduğunu ifade eder.²⁰

Şîi kaynaklarda yukarıdaki iddiaların aksini ortaya koyan bilgiler de

¹⁵ Muhammed b. Cerîr İbn Rüstem et-Taberî, *el-Müstersîd fi İmâmeti Emîri'l-Mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib* (Kum: Müessesetü's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1415), 596-597.

¹⁶ İbn Rüstem et-Taberî, *el-Müstersîd*, 596-597.

¹⁷ Ebu'l-A'ver es-Sülemî. Tam adının Amr b. Süfyân veya Süfyân b. Amr olduğu ve Siffin Savaşı'nda Muaviye b. Ebî Süfyân'ın ordusunda olduğu söylenmiştir. Bk. Ebû Ömer Cemaleddin Yusuf b. Abdullah el-Kurtubî en-Nemerî İbn Abdilberr, *el-İstîâb fi ma'rifeti'l-ashâb* (Beyrût: Dârü'l-Cil, 1992), 4/1600; Ali Nemâzî eş-Şahrûdî, *Müstedreku Sefneti'l-bihâr* (Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1419), 7/482.

¹⁸ et-Tevbe 9/74.

¹⁹ Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin İbn Bâbeveyh Şeyh Sadûk, *Kitâbü'l-Hisâl* (Kum: Cemaatü'l-Müderrişin, ts.), 499.

²⁰ Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Bihârü'l-envâri'l-câmia li-düreri ahbâri'l-eimme-ti'l-ethâr* (Beyrût: Müessesetü'l-Vefâ, 1983), 21/223.

mevcuttur. Nitekim önemli Şîi müfessirlerden Tabersî'nin (ö. 548/1153), *Mecmau'l-beyân* adlı tefsirinde Tevbe Sûresi'nin 74. âyetinin sebebi-nüzülüyle ilgili dört muhtemel olaydan bahsedilmektedir. Ancak müellifin; temel tarih ve siyer kaynaklarıyla da muvafık bir biçimde, sahâbeyle ilgili hiçbir iddiada bulunmaması dikkat çekmektedir. Bununla birlikte o, Muhammed Bakır'a nisbet ettiği bir rivayette suikast girişiminde bulunanlardan sekizinin Kureyş'ten, dördünün ise diğer Araplardan olduğunu söylemektedir.²¹

Tebûk Seferi dönüşünde Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunan kimselerin ashâbdan olduğu iddiası, ilk olarak yukarıdaki rivayetlerde gündeme getirilmiştir. Söz konusu rivayetler sened ve metin yönüyle eleştiriye açıktır.

2.1.1.1 Sened

İbn Rüstem et-Taberî'nin rivayetinin senedi hakkında değerlendirme yapmadan evvel şunu hatırlatmakta yarar görmekteyiz. Bu müellif tarih ve tefsiriyle meşhur Taberî'den (ö. 310/922) farklı biridir. Ancak Âgâ Büzürg et-Tahrânî'nin (ö. 1970) de belirttiği gibi onunla yakın dönemde yaşaması ve isim benzerliği nedeniyle pek çok müellif tarafından da iki isim birbirine karıştırılmıştır.²² Bununla birlikte Şîi ricâl âlimlerinden İbn Dâvûd el-Hillî, İbn Rüstem et-Taberî'yi överek "ashabımızın büyüklerinden, güzel konuşan, bilgili ve hadis konusunda güvenilir bir kişidir²³ ve *Târîh* sahibi olan Taberî'den farklı biridir" diyerek onu nitelemektedir.²⁴ Sünnî âlimlerin kaleme aldığı ricâl ve tabakât eserlerinde ise İbn Rüstem et-Taberî hakkında Râfîzî,²⁵ hatta "habîs bir Râfîzî" gibi ifadeler kullanılmıştır.²⁶ İbn Rüstem et-Taberî'nin eserlerinde Şîi olduğuna dair kuvvetli deliller de mevcuttur. Bu bağlamda, Hz. Peygamber'e ashâbın suikast girişiminde bulunduğu iddiasını gündeme getirdiği *el-Müsterşid* adlı eserinde Hz. Ömer'in

²¹ Ebû Ali Eminüddîn Fazl b. Hasan b. Fazl et-Tabersî, *Mecmaü'l-beyân fî tefsiri'l-Kur'ân* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 5/65-67.

²² Âgâ Büzürg et-Tahrânî, *ez-Zerîa ilâ Tesânifi'sh-Şîa* (Beyrût: Dârü'l-Advâ, 1983), 16/25-26.

²³ Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Ali en-Necâşî, *Ricâlü'n-Necâşî* (Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1418), 376; Takıyyüddin el-Hasan b. Ali İbn Dâvûd el-Hillî, *Kitâbü'r-Ricâl* (Tahrân: İntişarat-ı Danişgâh-i Tahrân, 2005/1383), 301.

²⁴ İbn Dâvûd el-Hillî, *Kitâbü'r-Ricâl*, 301.

²⁵ Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Mizânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrût: Dârü'l-Ma'rife, 1963), 3/499.

²⁶ Ebü'l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahim b. Hüseyin el-İrâkî, *Zeylu Mizâni'l-i'tidâl* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995), 178; Abdülaziz Muhammed Nur Velî, *Eseru'l-Teşeyyu' ala'r-Rivâyâti'l-Tarihiyye fî'l-Karni'l-Evvelî'l-Hicrî* (Medine: Dârü'l-Hudayrî, 1996), 299-300.

kendi nesebinin sahihliğine güvenmediğini,²⁷ aynı şekilde onun, Hz. Peygamber'in makam-ı İbrahim'in metaftaki yeriyle ilgili tasarrufuna razı olmayıp onu cahiliyede bulunduğu yerine koydurduğu²⁸ gibi bazı iddialara ve bunlar üzerinden kınayıcı ifadelere yer verir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi İbn Rüstem'in, Tebûk Seferi dönüşünde Hz. Peygamber'e suikast düzenleyenlerin isimlerini zikrettiği rivâyetin ravilerinden biri Velîd b. Cümeý'dir (ö. 151-160/768-777). Hadis âlimleri onun hakkında pek çok değerlendirme yapmışlardır. Muhaddis Yahyâ b. Saîd'in Velîd'den hadis nakletmediği, ancak ölümüne kısa bir süre kalınca ondan hadis nakletmeye başladığı belirtilmiştir. Yahyâ b. Maîn'in (ö. 233/848), Velîd'in sika olduğunu düşündüğü, Ebû Züra'nın (ö. 264/878) da onda bir sorun görmediği rivâyet edilmiştir.²⁹ Bezzâr (ö. 292/905) ise Velîd b. Cümeý'in aşırı Şîilerden olduğunu söylemiş ve ilim ehlinin ondan hadis alırken dikkatli davrandığını belirterek onun hakkında çokça söz edildiğini ifade etmiştir.³⁰ İbn Hazm (ö. 456/1064), Velîd b. Cümeý' kanalıyla nakledilen bu türden rivâyetleri eleştirmekte ve bu rivâyetlerin üzerine bir şey bina edilemeyeceğini bildirmektedir. Öte yandan müellif, Velîd b. Cümeý'in, bu rivâyeti uydurana bilmediğini, çünkü söz konusu ravinin rivâyeti uydurana bilmeden pek çok nakilde bulunduğu da ifade ederek onu cerh etmektedir.³¹

İbn Rüstem et-Taberî'nin rivâyetinde Velîd b. Cümeý'den nakleden ravi, Ubeydullah b. Mûsâ'dır. Ubeydullah; Buhârî ve Müslim'in de ravileri arasında yer alır ve ondan pek çok nakilde bulunmuşlardır.³² Ubeydullah b. Mûsâ el-Absî (ö. 213/828), ricâl ve tabakât alanında da tanınan bazı müellifler tarafından "sika", "sadûk" gibi ifadelerle tanıtılırken³³ aynı şekilde onun Şîi olması ve mezhebi lehine münker hadisler rivâyet etmesi nedeniyle pek çok kişi tarafından da zayıf kabul edildiği belirtilmiştir.³⁴ Yahya b. Maîn, Ubeydullah b. Mûsâ'nın, Hz. Ali'yi, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'den daha faziletli gördüğünü nakleder.³⁵ Zehebî ise Ubeydullah'ın,

²⁷ İbn Rüstem et-Taberî, *el-Müstersîd*, 650-651.

²⁸ İbn Rüstem et-Taberî, *el-Müstersîd*, 521-522.

²⁹ Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl* (Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1952), 9/8.

³⁰ Ebû Bekr Ahmed el-Bezzâr, *Müsned (el-Bahru'z-Zahhâr)* (Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 2009), 7/227.

³¹ Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zâhirî İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr* (Beyrût: Dârü'l-Fikr, ts.), 12/160.

³² Tespit edebildiğimiz kadarıyla Buhârî, *es-Sahîh*'inde Ubeydullah'tan kırk üç; Müslim ise *es-Sahîh*'inde yirmi dört hadis nakletmiştir.

³³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/368.

³⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 6/368; Ebû'l-Haccâc Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1980), 19/168.

³⁵ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Maîn b. Avn el-Bağdadî İbn Maîn, *Ma'rifetü'r-ricâl* (Dî-

Hız. Ali'nin "Hz. Peygamber'den sonra en hayırlılarımız Ebû Bekir ve Ömer'dir." rivâyetini naklettiğini belirtmekle birlikte İbn Mende'nin, onun Rafizî olarak tanındığını, hatta adı Muaviye olan birini evine almadığını söylediğini aktarır.³⁶ İbnü'l-Esîr de *el-Kâmil*'inde Buhârî'nin hocalarından olarak ifade ettiği Ubeydullah b. Mûsâ'nın Şîî olduğunu söyler.³⁷

Öte yandan İmam Zehebî, İbn Rüstem et-Taberî'yi meşhur müfessir ve tarihçi Taberî ile aynı tabakada ve onun adının hemen akabinde zikretmektedir.³⁸ Ancak Şîî müellif Tahrânî, İbn Rüstem et-Taberî'nin meşhur Taberî'den daha sonra yaşadığını belirtmektedir. Hatta o, İbnü'l-Gadâiri (ö. 411/1020) başta olmak üzere bazı âlimlerden kitaplarının bir kısmında doğrudan nakillerde bulunması nedeniyle onun, Şîî âlimler Necâşî (ö. 450/1058) ve Ebû Cafer et-Tûsî (ö. 460/1067) ile muasır olduğunu vurgulamaktadır.³⁹ Dolayısıyla müellifin Ubeydullah b. Mûsâ'dan herhangi bir hadis alması mümkün değildir. Çünkü aralarında yaklaşık iki asırlık zaman farkı vardır ve bu neredeyse birkaç kuşak raviyi kapsamaktadır. Öte yandan rivâyetin diğer ravilerinin zikredilmemesi ve kendisinden önce de hiçbir muteber kitabın söz konusu rivâyeti de nakletmemesi gibi sebeplerle söz konusu rivâyetin uydurma olduğu ve tarihin geriye dönük inşası amacıyla nakledildiği açıktır. Diğer taraftan İbn Rüstem'in doğrudan nakilde bulunduğu Ubeydullah, aynı zamanda Buhârî'nin ve Müslim'in de râvisidir.⁴⁰ Bu râvinin direkt zikredilmesi, İbn Rüstem'in, uydurduğu

maşk: Matbuâtı Mecmai'l-Lugati'l-Arabiyye, 1985), 1/159.

³⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*, nşr. Şuayb Arnavûd (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 9/556.

³⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, 5/559. Eserin kullandığımız bu baskısında ravi için "Ubeydullah" yerine "Abdullah" denilmektedir.

³⁸ Zehebî, *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*, 14/282.

³⁹ Tahrânî, *ez-Zeria*, 8/241-242.

⁴⁰ İlk dönem ricâl kitaplarında, hassasiyetle üzerinde durulan konulardan biri de ravilerin teşeyyu (Şîilik) ile olan ilişkisidir. Bu nedenle tabakât eserlerinde bu kavramla neyin kastedildiği ve bunun ne anlam ifade ettiğine dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda İbn Hacer el-Askalânî, mütekaddimûn âlimlerinin bir kimse hakkında "teşeyyu" ve "Şîî" nisbetini kullanmasıyla müteahhirûn âlimlerinin bu kavramları kullanmasının farklı anlamlara geldiğini belirtmektedir. Ona göre, mütekaddimûn kullanımında teşeyyu' ile kastedilen, Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan üstün olduğuna; giriştiği savaşlarda Hz. Ali'nin haklı, muhaliflerinin ise hatalı olduklarına inanılmasıdır. Bununla birlikte Şeyhayn'in (Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer) daha faziletli olduğunun da kabul edilmesidir. Hatta İbn Hacer'in belirttiğine göre, bazen Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'den sonra bütün mahlûkattan daha faziletli olduğunu ifade edenler de vardır. Eğer bu görüşü savunan kişi helal ve haramlar bir kenara şüpheli şeylerden bile kaçınan takvalı biri, müctehid, sadık ve dini bütün bir kimse olup bir de Şîa dâisi değilse bu kimsenin rivâyeti geri çevrilmez. Ancak müteahhirûn geleneğinde teşeyyudan maksat, katışıksız Rafizîlik'tir ve bir Rafizî'nin rivâyeti ise kabul edilmez (Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî İbn Hacer, *Tehzibü't-tehzib* (Hindistan: Matbaatü Dâri'l-Meârifî'n-Nizâmiyye, 1326), 1/94; Muhammed Topgöl, "Bir Cerh Sebebi Olarak Teşeyyu' (Şîilik Eğilimi) Kavramına Tarihsel Bir Bakış", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

rivâyetin güçlendirilmesi amacına matuf olması kuvvetle muhtemeldir.

Şeyh Sadûk İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin rivâyeti pek çok yönden problem barındırmaktadır. Öncelikle "cemââtün mine'l-meşîha" şeklinde kim oldukları belli olmayan bir topluluktan söz konusu rivâyet nakledilmektedir. Bu müphemlik nedeniyle rivâyetin senedinde bir inkitâın olduğu açıktır. Öte yandan raviler arasında yer alan Ebu'l-Cârûd Ziyâd b. el-Münzir (ö. 150/767 [?]) hakkında ciddi cerh lafızlarının kullanıldığı kaynaklarda görülmektedir. Bu bağlamda Râfizî olmakla itham edilen Ziyâd'ın, Hz. Peygamber'in ashâbını kötülecek adına hadis uydurduğu vurgulanırken Yahya b. Maîn onu "Allah düşmanı bir yalancı" olarak nitelediği, Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855), Nesâî (ö. 303/915) ve Dârekutnî'nin (ö. 385/995) de "metrûku'l-hadis" şeklinde onu tavsif ettikleri belirtilmektedir.⁴¹ Şiî âlimlerden Tûsî de Ziyâd'ın lakabının "Serhûb" olduğunu, ona bu lakabı Ebû Cafer'in (Muhammed Bâkır) (ö. 114/733 [?]) verdiğini ve ilginç olan şu ki bu ismin "denizde yaşayan kör bir şeytan"a ait olduğunu söyler.⁴² Dolayısıyla bu lakabın da kendisi için bir kınama niteliği taşıdığı açıktır. Son dönemin önemli Şiî ilim adamlarından Burkaî (ö. 1993) de Ebû'l-Cârûd'un, imamlar tarafından lanetlendiğini ve zahir ve batınının kör olmasıyla suçlandığını ifade eder.⁴³

Dergisi 42 (05 Mart 2014), 59.). Bu itibarla Buhârî ve Müslim'in söz konusu ravilerden alıntılarda bulunması onların eserlerine halel getirmemektedir. Nitekim Zehebî, İmâm Buhârî'nin, teşeyyu eğilimi nedeniyle eleştirilen râvilerden Ebû Gassân hakkında Ebu'l-Hasan el-Gâzî tarafından sorulan bir soruya "O, kendi beldesindeki Küfe ehlinde olan imamların mezhebi üzeredir. Eğer siz Ubeydullah, Ebû Nuaym ve diğer bütün Kûfeli hocalarımızı görseydiniz bu soruyu sormazdınız." şeklinde cevap verdiğini belirtmiştir (Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehabî, *Tezkiretü'l-huffâz* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998), 3/124; Topgöl, "Bir Cerh Sebebi Olarak Teşeyyu" (Şiilik Eğilimi) Kavramına Tarihsel Bir Bakış", 53-55.). Öte yandan Sehâvî; Buhârî veya Müslim'de Şiilik'le ilişkilendirilen râvilerin bulunmasını, onların, söz konusu râvilerin teşeyyu temayüllerini tasvip etmeleri anlamında değil, var olan rivayetleri delillendirme amaçlı olduğunu söylemiştir (Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân es-Sehâvî, *Fethü'l-mugis şerhu Elfiyyeti'l-hadis li'l-İrâkî*, thk. Hüseyin Ali Ali (Mısır: Mektebetü's-Sünne, 2003), 2/69).

⁴¹ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibban b. Ahmed et-Temîmî İbn Hibbân, *el-Mecrühîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ ve'l-metrûkîn* (Haleb: Dârü'l-Va'y, 1976), 1/306; Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *ed-Duafâ ve'l-metrûkîn* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 1/301.

⁴² Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasen b. Alî et-Tûsî, *İhtiyâru ma'rifeti'r-ricâl* (Kum: Müessesetü Âli'l-Beyt, 1404), 2/495. Şiî âlim Vahîd el-Bihbehânî (ö. 1206/1791-92), Zeydiyye mezhebinin kollarından olan Cârüdiyye'nin, Ziyâd'ın Ebû'l-Cârûd künyesine nispetle böyle isimlendirildiğini belirtir. O, bu fırkanın, Hz. Ali'nin imamete nass ile tayin edildiğini; kendisinden önceki halifelerin ve Hz. Ali'nin nass ile tayin edildiğini inkâr edenlerin ise kâfir olduğunu belirttiğini ifade eder. Bk. Muhammed Bâkır el-Vahîd Bihbehânî, *et-Ta'lika alâ Menheci'l-mekâl* (b.y.: y.y., ts.), 400.

⁴³ Ebu'l-Fazl İbnü'r-Rızâ el-Burkaî, *Kesrû's-Sanem* (Ammân: Dârü'l-Beyânîk, 1999), 228.

2.1.1.2 Metin

Suikast teşebbüsünde bulunanların "ashâbdan bazı kimseler" olduğu iddiasına mesnet olarak görülen rivayetlerin sened açısından ciddi sorunlar taşıdığı yukarıda açık bir biçimde görüldü. Rivayetler sadece senet değil, aynı zamanda metin yönüyle de tarihî olaylar karşısında tutarsızlıklar barındırmaktadır. Buna göre, öncelikle ashâbı suçlayan nakillerden ilki olan İbn Rüstem et-Taberî'nin rivayetinde suikast teşebbüsünde bulunan kişilerin adını söyleyen kişinin "Huzeyfe veya Ammâr" olduğu belirtilerek ifadelerin kime ait olduğu konusunda belirsizlik mevcuttur. Öte yandan hem İbn Rüstem et-Taberî'nin hem de Şeyh Sadûk'un rivayetinde zikredilen isimlerin imâmet meselesi, Cemel ve Sıffîn Olayları bağlamında Şîa'nın Hz. Ali'ye muhalif olarak kabul ettiği isimlerden teşekkür etmesi dikkat çekmektedir. Şîi kaynaklarda yer alan bu iddialar, onlar açısından imamet/hilafet tartışmalarının değişmez argümanları arasındadır. Zira Şîa'nın, imameti ispat sadedinde çoğunlukla iki önemli yöntemi öne çıkar. Bunlardan biri Hz. Ali ve soyundan olan diğer imamların faziletinin aktarılması, diğeri ise muhalif olarak görülen isimlerin kötü gösterilmesi çabasıdır. Nitekim İbn Ebi'l-Hadîd, fezâil konusunda yalan rivâyetlerin aslının Şîa'ya dayandığını belirterek buna karşı düşman/muhalif olarak kabul ettikleri kimseleri de yeren rivâyetler uydurduklarına işaret etmektedir.⁴⁴ Bu bağlamda Şîa'da uydurulan ilk rivâyetlerin muhtevasını ilk üç halifenin kötülenmesi, buna karşılık Ehl-i Beyt'in faziletinin öne çıkarılması oluşturmaktaydı.⁴⁵ Söz konusu rivâyet bu yaklaşıma uygun bir biçimde işlenmekte ve ilk üç halife başta olmak üzere sahâbenin ileri gelenlerine dil uzatılması dikkat çekmektedir.

Şeyh Sadûk İbn Bâbeveyh el-Kummî'nin, suikast girişiminde bulunanların isimlerini saydığı rivâyette ise tarihî bilgilerle çelişen bir anlatım söz konusudur. Çünkü o, suikast girişiminde bulunanlardan birinin de "Ebu'l-Me'âzif ve babası" olduğunu dile getirmiştir. Meclisî ise yukarıda da belirttiğimiz değerlendirmelerinden birinde Ebu'l-Me'âzif'in Hz. Osman'dan kinaye olduğu yorumunda bulunmaktaydı. Dolayısıyla "babası" ile maksadın da Hz. Osman'ın babası Affân olması gerekmektedir. Oysaki Hz. Osman'ın babası Tebûk Seferi'ne katılmak bir kenara henüz cahiliye döneminde hayatını kaybetmiştir.⁴⁶ Dolayısıyla söz konusu rivayet

⁴⁴ Ebû Hamid İzzeddîn Abdülhamid b. Hibetullah İbn Ebi'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâga* (Bağdât: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 2007), 11/33.

⁴⁵ Peyman Ünügür, "Şîi Âlim Hâşim Ma'rûf el-Haseni'nin Uydurma Hadis Tespitinde Metin Tenkidi Kullanımı", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58/2 (01 Ağustos 2017), 99.

⁴⁶ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eshraf* (Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1996), 5/480; İsmail Yiğit, "Osman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 25 Aralık 2020).

tarihî malumatlar açısından anakronik bir bilgi sunmaktadır. Bu da hem rivayetin sıhhatine gölge düşürmekte hem de eserin müellifine haklı eleştirilere yol açmaktadır. Nitekim Şeyh Sadûk'un öğrencilerinden biri olan Şeyh Müfid (ö. 413/1022), hocasını rivâyetler konusunda yeterli hassasiyeti göstermediği gerekçesiyle tenkit etmektedir.⁴⁷

Tebûk Seferi dönüşiyle ilgili olarak temel kaynaklarda yer alan münafıkların suikast girişimi, Şîî kaynakların bir kısmında Gadîr-i Hum Olayı ile bağlantılı olarak zikredilmiştir. Rivâyetlerde kurgu neredeyse aynıdır. Ancak burada, suikast girişiminde bulunanların, Hz. Peygamber'den sonra hilafeti Hz. Ali'ye bırakmamak adına Hz. Peygamber'e suikast planladıkları ileri sürülür. Suikast girişiminde bulunanlar olarak da sahâbenin ileri gelenleri zikredilmektedir. Nitekim İmamiyye Şîası'nın temel kaynaklarından biri kabul edilen Süleym b. Kays'ın (ö. 76/695) *es-Sakîfe* adlı eserinde bu olay detaylı bir şekilde işlenmekle birlikte olayın zamanı Tebûk Seferi dönüşü değil, Veda Haccı dönüşüdür.⁴⁸ Ancak Süleym'in rivâyetinin pek çok yönden eleştirilebilmesi bir kenara, eserin bir bütün halinde sıhhatiyle ilgili ciddi tenkitler yapılmıştır. Nitekim bu eserin uydurma rivâyetlerle inşa edildiği başta Şeyh Müfid (ö. 413/1022)⁴⁹ ve İbnü'l-Gadâirî (ö. 411/1020)⁵⁰ olmak üzere pek çok Şîî âlim tarafından ifade edilmiştir. Günümüz Şîî ilim adamlarından Ahmed el-Kâtib de Süleym'in bu eserinin hurafe, efsane ve batıl inançların yaygın olduğu hicrî 6. asırda yazıldığını, yalancılık ve aşırılıklarıyla şöhret bulan isimler tarafından da bu kitabın rivâyet edildiğini söylemiştir.⁵¹

Şîî müfessirlerden Ali b. İbrahim el-Kummî (ö. 3/9. yy) ve Ayyâşî'nin (ö. 320/932) tefsirlerinde de Süleym'in rivâyetine benzer şekilde, Hz. Peygamber'e suikast planlandığı ifade edilmekte, suikastın zamanının ise Veda Haccı dönüşü olduğuna yer verilmektedir.⁵² Ancak Mutezilî olarak kabul edilen ve *Nehcü'l-belâga*'ya yazdığı hacimli şerhiyle de bilinen İbn Ebi'l-Hadîd (ö. 656/1258), bu türden rivâyetlerin asılsız olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan o, Şîa'dan hiçbir kimsenin de bu rivâyetleri ispat

⁴⁷ Ebû Abdullah İbnü'l-Muallim Muhammed b. Muhammed el-Müfid, *Tashîhu İtikâdâtî'l-İmâmiyye* (Kum: el-Mu'temeru'l-Alemî li Elfiyeti'ş-Şeyh el-Müfid, 1992), 149.

⁴⁸ Bk. Ebû Sadık Süleym b. Kays el-Hilâlî, *Kitâbu Süleym b. Kays el-Hilâlî (es-Sakîfe)* (Kum: Dârü'l-Hadî, 1420), 271-272.

⁴⁹ Müfid, *Tashîhu İtikâdâtî'l-İmâmiyye*, 149-150.

⁵⁰ Ahmed b. el-Hüseyn b. Ubeydillah b. İbrahim İbnü'l-Gadâirî, *er-Ricâl* (Kum: Dârü'l-Hadîs, 1422), 36, 63-64.

⁵¹ Ahmed el-Katib, *Nedenleri Tarihte Kalmış Siyasi Ayrılık Sünnilik - Şîilik İslâm Birliği*, çev. Muharrem Tan (İstanbul: Mana Yayınları, 2009), 278-280.

⁵² Ebü'l-Hasan Ali b. İbrâhim el-Kummî, *Tefsîrü'l-Kummî* (Beyrût: Müessesetü'l-A'lemî, 2007), 277-278; Muhammed b. Mes'ûd el-Ayyâşî, *Tefsîrü'l-Ayyâşî* (Beyrût: Müessesetü'l-A'lemî, 2010), 2/104-105.

edemediğini, hadis ehli olanların da bu rivâyeti bilmediklerini belirttikten sonra sadece Şîa'nın bu türden nakillerde bulunduğunu kaydetmektedir.⁵³

Öte yandan bazı Şîî müelliflerin, suikast girişiminde sahâbenin ileri gelenlerinin de bulunduğu iddiasını, Mutezile'nin önemli isimlerinden Nazzâm'ın (ö. 231/845) da desteklediği belirtilmiştir. Onun, tarihî hakikatlerden uzak bir biçimde Hz. Ömer'in akabe gecesinde bulunduğunu iddia ettiği ifade edilmiştir.⁵⁴ Ancak Nazzâm'ın, imâmet konusunda birkaç sahâbî dışında bütün sahâbenin Hz. Ali'nin imâmetini kabul etmediği için doğru yoldan saptığını iddia eden⁵⁵ Hişâm b. Hakem'den (ö. 179/795) etkilendiği⁵⁶ ve onun sahâbîler hakkında ağır ifadeler kullandığı⁵⁷ göz önünde bulundurulursa böyle bir iddiayı gündeme getirmesinin uzak bir ihtimal olmayacağı açıktır.

Günümüz müelliflerinden Arif Tekin de Tebûk Seferi dönüşünde gerçekleşen suikast teşebbüsünün başta Hz. Ömer olmak üzere sahâbenin önde gelenleri tarafından yapıldığını iddia etmektedir. O, bu iddiasına, İbn Hazm'ın *el-Muhallâ* adlı eserindeki rivayeti delil getirmektedir.⁵⁸ Oysaki İbn Hazm; ravi Velîd b. Cüme'î'nin, Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunanlar arasında Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı da saydığını söyler ve sadece rivayeti eleştirmek üzere eserinde aktarır.⁵⁹ Fakat Tekin, müellifin eleştirilerini görmezden gelerek, hatta tenkit ederek kendi düşüncesine uygun bir argüman olarak bu rivayeti sunmaktadır. Ona göre Hz. Peygamber, iddia edilen isimlere karşı koyamayacağını düşündüğü için onları açıklamamıştır. Öte yandan Tekin, "Eğer söz konusu isimlere Hz. Peygamber ceza verseydi hem İslâm'ın imajı sarsılacak hem de lider kadroyu kaybedebilirdi." söyleminde bulunmaktadır. Ayrıca o, Hz. Peygamber'in bu durumun önüne geçmek için "mucize niyetiyle âyet oluşturmuştur" demektedir.⁶⁰ Bunun yanı sıra Hz. Ömer'in, Huzeyfe b. el-Yemân'a ve Ümmü Seleme'ye

⁵³ İbn Ebi'l-Hadîd, *Şerhu Nehci'l-belâga*, 1/261.

⁵⁴ Ebû Mansûr Abdülkâhir b. Tâhir b. Muhammed Temîmî Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-fırak ve beyânü'l-fırakati'n-nâciye minhum* (Beyrût: Dârü'l-Âfâki'l-Ce-dide, 1977), 133.

⁵⁵ Mustafa Öz, "Hişâm b. Hakem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 31 Aralık 2020).

⁵⁶ İlyas Çelebi, "Nazzâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 22 Aralık 2020).

⁵⁷ Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-fırak*, 133; Takıyyüddin Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ali el-Makrîzî, *el-Mevâiz ve'l-i'tibâr bi zikri'l-hutat ve'l-âsâr* (Beyrût: Darü'l-Kütübi'l-İl-miyye, 1418), 4/171.

⁵⁸ Arif Tekin, *Bilinmeyen yönleriyle Hz. Muhammed'in ölümü* (Ankara: Yurt Kitap-Yayın, ts.), 22.

⁵⁹ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, 12/160.

⁶⁰ Tekin, *Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü*, 24-25.

kendisinin de münafıklar arasında olup olmadığını sormasını suikast tertip edenler arasında yer aldığına yorumlamaktadır.⁶¹ Görüldüğü üzere Tekin, suikast girişiminin asıl kaynağı olarak İbn Hazm'ı gösterirken onun söz konusu rivayete gerek senet gerek muhteva açısından getirdiği eleştirileri dikkate almamıştır. Bunun yanında müellif, sadece suikast girişiminin failleri olarak şahâbeyi hedef göstermekle kalmamış, Kur'ân'ın Allah kelâmı değil; Hz. Peygamber'in sözleri olduğunu da iddia etmiş ve bu olay özelinde Tevbe Sûresi'nin 74. âyetinin Hz. Peygamber tarafından inşa edildiğini ortaya atmıştır. Halbuki Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğu hususunda Müslümanlar nezdinde en ufak bir şüphe yoktur. Nitekim âyet-i Kerîmede "*Eğer peygamber bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, elbette onu kısıkrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık. Hiçbiriniz buna mâni olamazdınız.*"⁶² buyurularak Hz. Peygamber'in, indirilen vahye hiçbir şekilde ilave ya da eksiltmede bulunamayacağı haber verilmiştir. Müellifin, yukarıda ifade ettiğimiz diğer iddiaları hakkındaki değerlendirmeler de aşağıdaki bölümlerde zikredilecektir.

2.1.2 Suikast Teşebbüsünde Bulunanların Münafıklar Olduğu Rivâyeti

Yukarıda Şîî kaynaklardan naklettiğimiz rivâyetlerin aksine temel siyer-megâzî ve ilk dönem hadis kaynaklarında suikast girişiminde bulunanların, münafıklar olduğu bildirilmektedir. Bu kaynaklar arasında yer alan Vâkıdî'nin (ö. 207/823) *Megâzî*'sinde nakledilen rivâyete göre Hz. Peygamber Tebûk Seferi'nden dönerken münafıklardan bir grubun kendisine tuzak kurduklarını ve onu gece karanlığında akabeden (sarp yokuş, tepe) aşağı atmayı planladıklarını haber aldı.⁶³ Bunun üzerine insanları, daha geniş ve daha kolay olan vadiden gitmeleri için yönlendirdi.

⁶¹ Tekin, *Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü*, 40-41.

⁶² el-Hakka 44-47.

⁶³ Vâkıdî'nin el-Megâzî'sinde yer alan bu rivayette Hz. Peygamber'in mezkûr haberi aldığından bahsedilirken "Allah'ın Resûlü onların durumlarından haberdar edildi." denilmektedir. Ancak haberin kim tarafından verildiği açık bir biçimde ifade edilmemektedir. Dolayısıyla bu durum vahiy yoluyla olabileceği gibi münafıkların planından haberdar olmuş biri de söylemiş olabilir. Nitekim Tebûk'le bağlantılı olarak kaynaklarda aktarılan bir haberde münafıkların kendi aralarında konuştuğu başka bir hususu duyup Hz. Peygamber'e Umeyr b. Said'in haber verdiği belirtilmiştir. Bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/277-278."language": "tr; en", "number-of-volumes": "8", "publisher": "Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye", "publisher-place": "Beyrût", "source": "ktp.isam.org.tr", "title": "et-Tabakâtü'l-kübrâ", "author": [{"family": "İbn Sa'd", "given": "Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b Menî", "dropping-particle": "ez-Zührî"}], "issued": {"date-parts": [{"1990"}, {"season": "1410"}]}, "locator": "4/277-278"}, "schema": "https://github.com/citation-style-language/schema/raw/master/csl-citation.json"}]

Kendisi ise yanına Huzeyfe ve Ammâr'ı da alarak akabeye yöneldi. O sırada Ammâr, Hz. Peygamber'in devesinin yularını tutmuş önden çekmekte, Huzeyfe de deveyi arkadan sürmektedir. Hz. Peygamber bu şekilde akabeye doğru giderken arkadan tuzak kuran topluluğun sesini işitti. Bunun üzerine öfkelenildi ve Huzeyfe'ye onları geri çevirmesini/uzaklaştırmasını emretti. Tuzak kuranlar, Hz. Peygamber'in öfkelenildiğini ve elindeki sopayla onların bineklerini dürttüğünü görünce Hz. Peygamber'in, onların tuzağının farkına vardığını düşündüler ve akabeden aşağı inerek insanların arasına karıştılar. Daha sonra Huzeyfe de Hz. Peygamber'in yanına geldi. Hz. Peygamber kendisine "Ey Huzeyfe! Geri çevirdiklerinden kimseyi tanıyabildin mi" diye sordu, o da "Ey Allah'ın Resûlü! Falanın ve falanın bineklerini tanıdım. (Bunun dışında) yüzleri örtülüydü, gecenin karanlığından dolayı onları göremedim." diye cevap verdi. Sabah olunca Üseyd b. Hudayr, Hz. Peygamber'e "Ey Allah'ın Resûlü! Dün seni vadiden gitmekten alıkoyan neydi?" diye sordu. Hz. Peygamber de münafıkların, kendisini deveden düşürmek istediklerini söyledi. Bunun üzerine Üseyd, Hz. Peygamber'den suikast teşebbüsünde bulunanların adlarını söylemesini istedi ve her bir kabilenin kendi mensubu olan kişiyi infaz edeceklerini belirtti. Ancak Hz. Peygamber, "Ben, insanların 'Muhammed, müşriklerle savaşı bitince şimdi de kendi ashâbını öldürüyor' demelerinden hoşlanmam." dedi. Üseyd de "Ey Allah'ın Resûlü! Bunlar senin ashâbın değililer" dedi. Hz. Peygamber de "Onlar, La ilahe illallah'a şahadetlerini açıkça dile getirmiyorlar mı?" dedi. Üseyd de "Evet (diyorlar), ancak onların şahadeti yoktur." şeklinde karşılık verdi. Tekrar Hz. Peygamber "Onlar, benim Allah'ın Resûlü olduğumu açıkça söylemiyorlar mı?" Üseyd de "Evet (diyorlar), ancak onların şahadeti yoktur." dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Muhakkak ki ben bu kimselerin öldürülmesinden nehyolundum." buyurdu.⁶⁴

Bu rivâyet, Vâkıdî'nin, suikast girişimini detaylarıyla anlattığı tek rivâyettir. Ancak burada herhangi bir şekilde Hz. Peygamber'in münafıkların isimlerini Huzeyfe'ye verdiği dair bir malumat yoktur. Vâkıdî'de yer alan, ancak bu rivâyetten bağımsız bazı nakillerde Hz. Peygamber'in Huzeyfe'ye münafıkların isimlerini söylediği bildirilmiştir.⁶⁵ Bununla birlikte Vâkıdî'nin Ma'mer b. Râşid kanalıyla naklettiği bir rivâyette herhangi bir suikast girişiminden bahsedilmeksizin Hz. Peygamber'in vahiy almak üzere devesinden indiği, bu sırada çökmüş olan devesinin bir anda kalkarak Hz. Peygamber'in yanından ayrıldığı ve Huzeyfe'nin, deveyi bulup Hz. Peygamber'e getirdiği anlatılır. Daha sonra da Hz. Peygamber'in sır olarak bir grup münafığın adını Huzeyfe'ye zikrettiği ve kimseye söylememesini istediği belirtilir.⁶⁶ Ma'mer b. Râşid'in (ö.

⁶⁴ Vâkıdî, *el-Megâzi*, 2006, 687-688.

⁶⁵ Vâkıdî, *el-Megâzi*, 2006, 688-689.

⁶⁶ Vâkıdî, *el-Megâzi*, 2006, 689.

153/770) *el-Câmi* adlı eserinde İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742) kanalıyla Huzeyfe'den nakledilen bu rivâyet yer almakta ve aynı şekilde herhangi bir suikast girişiminden söz edilmemektedir. Öte yandan olayın Tebûk dönüşü değil; Tebûk Seferi'nin gidiş yolunda meydana geldiği belirtilmektedir.⁶⁷ Hadis alanındaki çalışmalarıyla tanınan Bünyamin Erul, hicrî 36. yılda vefat etmiş olan Huzeyfe'den, hicrî 50. yılda dünyaya gelmiş olan İbn Şihâb ez-Zührî'nin nakilde bulunmasının mümkün olmadığını belirtir ve bu nedenle mezkûr rivâyette inkitân olduğunu ifade eder. Dolayısıyla ona göre bu durum, rivâyetin sıhhatine gölge düşürmekte ve zayıflığı nedeniyle rivâyetin kabulüne ihtiyatla yaklaşılmasını gerektirmektedir.⁶⁸

Müslim'in (ö. 261/875) *Sahîh*'inde de yer alan rivâyete göre Huzeyfe ile akabede bulunanlardan birinin suikast girişiminin gerçekleştiği akabe gecesi hakkında insanların huzurunda tartıştığı aktarılır. Buna göre ismi rivâyette yer almayan o adam akabede kaç kişinin bulunduğunu sorar, Huzeyfe de "*Onların on dört kişi olduğu bize söylendi, ancak sen de eğer onlar arasında varsan o topluluk on beş kişi olur. Şehadet ederim ki onlardan on iki tanesi dünya ve âhirette Allah'a ve Resûlüne karşı savaş açanlardandı, diğer üç tanesinin ise özürleri kabul edildi.*" der.⁶⁹ Benzer bir rivâyeti sadece Fadl b. Dükeyn adlı ravi ilavesiyle ve aynı tarikle nakleden İbn Ebî Şeybe'ye (ö. 235/849) göre Huzeyfe ile suikast girişimi konusunda tartışan kişiler arasında Ebû Mûsâ el-Eş'arî vardır. Hatta Huzeyfe'yle konuşan odur.⁷⁰ Ancak Bünyamin Erul'un da belirttiği gibi "münafıkları bilmesi" ve "Hz. Peygamber'in sırdaşı" olmakla nitelenmesi nedeniyle özellikle fiten haberleri ve siyasî olaylar bağlamında söylemediği pek çok rivâyetin Huzeyfe'ye nisbet edilmiş olması muhtemeldir.⁷¹ Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin adının İbn Ebî Şeybe'nin rivâyetinde zikredilmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir. Öte yandan aynı senetle rivâyeti nakleden Beyhakî'nin Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den bahsetmemesi dikkat çekmektedir.⁷² Ayrıca Ahmed b. Hanbel'in Velîd kanalıyla ancak Yezîd adlı başka bir ravi ilavesiyle naklettiği rivâyetine göre ise insanlarla akabe konusunda tartışan Huzeyfe değil, Ammâr b. Yâsir'dir⁷³ ve burada da Ebû Mûsâ'dan

⁶⁷ Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi*' (*Abdürrezzâk'ın Musannef'i içerisinde*), thk. Habîbürrahmân el-A'zamî (Pakistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1403), 11/238.

⁶⁸ Bünyamin Erul, "Huzeyfe b. el-Yemân ve Sır Katipliği", *İslâmiyât* 10/3 (2007), 158.

⁶⁹ Ebû'l-Hasan İbnü'l-Haccâc el-Müslim, *el-Câmi 'u's-sahîh*, thk. M. Fuad Abdülbâkî (Beyrût: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.), "Sifâtü'l-Münâfikîn", 11.

⁷⁰ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim İbn Ebî Şeybe, *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsar* (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1989), 7/445.

⁷¹ Erul, "Huzeyfe b. el-Yemân ve Sır Katipliği", 173.

⁷² Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 9/57.

⁷³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/210-211.

bahsedilmemektedir.

İbn Kuteybe (ö. 276/889), devesini ürküterek Hz. Peygamber'i tepeden atmayı planlayan on isim saymaktadır. Bunlar; "Abdullah b. Übey, Sa'd b. Ebî Serh, Ebû Hâdir el-'Arâbî, Cülâs b. Süveyd, Mücemmi' b. Hârîse, Melîh et-Teymî, Husayn b. Nümeyr, Tuayme b. Übeyrık, Mürre b. Rebî' ve Ebû 'Âmir"dir.⁷⁴ Mes'ûdî (ö. 345/956) ise Tebûk Gazvesi dönüşünde münafıklardan bir grubun Hz. Peygamber'i tepeden aşağı düşürmek üzere ona tuzak kurduklarını belirtir ve bunların "ashâbü'l-akabe" olarak bilindiğini söyler.⁷⁵ Ancak isim zikretmez.

Taberânî (ö. 360/971), Zübeyr b. Bekkâr'a (ö. 256/870) dayandırdığı rivâyette suikast girişiminde bulunan on üç kişinin isimlerini zikretmiş ve bunların daha önce de Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara düşmanlıklarıyla bilinen bazı münafıklar ve Yahudiler olduğunu belirtmiştir. Taberânî'nin zikrettiği isimler şöyledir: "Mu'tib/Mu'attib b. Kuşeyr, Vedîa b. Sâbit, Cid b. Abdillâh b. Nebîl, Hâris b. Yezîd, Evs b. Kayzî, Cülâs b. Süveyd (bu olaydan sonra tevbe ettiği belirtilmiştir), Sa'd b. Zürâre, Kays b. Kahd, Kays b. Amr, Zeyd b. Lasîs, Selâme b. el-Humâm ve Belhublâ oğulları kabilesinden Süveyd ve Dâ'is"⁷⁶ Öte yandan ne siyer müellifi İbn Hişâm ne de tarih ve tefsiriyle meşhur olan Taberî, Tebûk Seferi dönüşünde herhangi bir suikast girişiminden bahsetmemişlerdir. Bununla birlikte onlar, eserlerinde, Taberânî'nin zikrettiği isimlerden "*Mu'tib/Mu'attib b. Kuşeyr, Vedîa b. Sâbit*"i Mescid-i Dirâr'ı inşa eden münafıklar arasında zikretmekte ve bu kimselerin on iki kişi olduğunu belirtmektedirler. Bu isimler: "Hizam b. Halid, Sa'lebe b. Hatıb, Mu'attib b. Kuşeyr, Ebû Habîbe b. el-Ez'ar, Abbâd b. Huneyf, Cârîye b. Âmir ve iki oğlu Mücemmi' b. Cârîye ve Zeyd b. Cârîye, Nebtel b. el-Hâris, Bicâd b. Osman, Vedîa b. Sâbit ve Bahzec"dir.⁷⁷ Bununla birlikte İbn Hişâm, "Sa'lebe b. Hâtıb ve Mu'attib b. Kuşeyr"ın Bedir ehli olduklarını Mescid-i Dirâr'ı inşa edenler arasında olduklarını, ancak münafık olmadıklarını belirtmektedir.⁷⁸

Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *Delâilü'n-nübüvve* adlı eserine göre, Hz. Peygamber, Tebûk'ten Medine'ye dönerken yolda kendisine akabede tuzak kurulduğunu vahiyle⁷⁹ haber aldı. Bunun üzerine ordunun, vadinin

⁷⁴ Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *el-Maârif* (Kâhire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü li'l-Kitâb, 1992), 343.

⁷⁵ Ebû'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî el-Hüzelî el-Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-İşrâf* (Kâhire: Dâru's-Sâvî, ts.), 236.

⁷⁶ Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994), 3/166.

⁷⁷ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/530; Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Târîhu'l-Taberî: Târîhu'r-rûsul ve'l-mülûk* (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1987), 3/110-111.

⁷⁸ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/522.

⁷⁹ Rivayetin metninde her ne kadar "haber verildi" şeklinde meçhul bir ifade varsa

iç taraflarından yola devam etmesini istedi, kendisi ise yanına Huzeyfe ve Ammâr'ı da alarak akabe yolundan devam etti. Münafıklar da yüzlerini örterek aynı yol üzerinde onları takip ettiler. Hz. Peygamber onları fark edince Huzeyfe'ye onları geri çevirmesini emretti. Huzeyfe de eline bir sopa alarak kendilerini takip edenlerin bineklerini dürttü. Gelenler de geri kaçıp insanların arasına karıştılar. Hz. Peygamber, Huzeyfe'ye onları tanıyıp tanımadığını sordu, o da yüzlerinin örtülü olduğunu, ancak bineklerinden onlardan birkaç kişiyi tanıdığını söyledi. Ardından da kendilerine izin vermesini ve o kimselerin boyunlarının vurulmasını teklif etti. Ancak Hz. Peygamber, "İnsanların, Muhammed kendi arkadaşlarının kanına elini buluyor, demelerini istemiyorum" dedi. Daha sonra Hz. Peygamber, suikast girişiminde bulunanların isimlerini Ammâr ve Huzeyfe'ye söyledi ve gizlemelerini emretti.⁸⁰

Beyhakî'nin naklettiği bir diğer rivâyette ise Allah'ın, suikast planlayanların hepsinin ismini Hz. Peygamber'e haber verdiği belirtilir. Ardından da Hz. Peygamber'in, Huzeyfe'yi çağırdığı, suikast planlayanların on iki kişi olduğu, hepsini ona tek tek söylediği ve ardından da o kimseleri bir araya getirmesini emrettiği ifade edilir. Söz konusu isimler şöyledir: "Abdullah b. Übey, Sa'd b. Ebî Serh, Ebû Hâdir el-'Arâbî, 'Âmir, Ebû 'Âmir, Cülâs b. Süveyd, Mücemmi' b. Câriye, Fülejhâ et-Teymî, Husayn b. Nümeyr, Tu'me b. Übeyrık, Abdullah b. Uyeyne, Mürre b. Rebî'." Rivâyette, bu isimlerin tamamının nifak üzere öldükleri haber verilir ve Tevbe Sûresi'nin 74. âyetinin buna işaret ettiği belirtilir.⁸¹

Beyhakî, rivâyetin ravileri arasında İbn İshâk'ın da bulunduğunu söyler ve onun başka bir rivâyetinde Abdullah b. Übey'in Tebûk Savaşı'na katılmadığını vurguladığını belirtir ve bu ismin suikast planlayanlar arasında zikredilmesine bir anlam veremez.⁸² İbn Kayyim el-Cevziyye (ö. 751/1350) de Beyhakî'nin naklettiği İbn İshâk (ö. 151/768) rivâyetini aktarır ve bu rivâyette bazı vehimlerin bulunduğunu belirterek şu dört gerekçeyle İbn İshâk'ı, dolayısıyla da rivâyetini eleştirir:

1. Hz. Peygamber, suikast girişiminde bulunanların isimlerini sadece Huzeyfe'ye söylemişti ve bu nedenle kendisine "sır sahibi" denilmekteydi. Dolayısıyla ne Hz. Ömer ne de başka birisi bunların isimlerini biliyordu. Biri öldüğü vakit eğer ondan şüphe ederlerse Huzeyfe'ye bakardılar. O, ölen kişinin namazını kılmazsa onun münafık olduğunu anlardılar. Buna göre Huzeyfe el-

da, konu başlığında Hz. Peygamber'in vahiy aracılığıyla tuzaktan bilgisinin olduğu belirtilmektedir.

⁸⁰ Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetu ahvâli sâhibi'ş-şerîa* (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988), 5/256.

⁸¹ Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 5/257.

⁸² Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, 5/257.

Yemânî, kendisine sır olarak saklaması Hz. Peygamber tarafından emredilen hususu dolaylı yoldan ifşa ederek söz konusu emri çiğnemiş olmaktadır.⁸³

2. Suikast planlayanlar arasında zikredilen Abdullah b. Übey'in Tebûk Gazvesine katılmadığını belirten yine İbn İshâk'tır.
3. Sa'd b. Ebî Serh'in Müslüman olduğu ya da Müslüman gibi davrandığına dair bir bilgi yok. Dolayısıyla bu apaçık bir hatadır. Öte yandan oğlu Abdullah ise daha önce irtidad edip Mekke'ye kaçmış, Mekke'nin fethinde tekrar İslâm'a girmiş ve bundan sonra da kendisinden kötü bir durum sadır olmamıştı. İbn Kayyim bu değerlendirmesinin ardında "Bu açık hatanın nereden kaynaklandığını bilmiyorum." diyerek şaşkınlığını dile getirmektedir.
4. Ebû Amir'in onların başında bulunduğu bilgisi apaçık bir vehimdir ve bunu İbn İshâk'tan başka herkes de bilir. Çünkü Hz. Peygamber, Medine'ye hicret edince o Mekke'ye yerleşti, Mekke fethedilince oradan Taif'e gitti, Taif halkı da İslâm'a girince Şam'a gitti ve orada yalnız başına ve garip bir biçimde hayatını kaybetti. Dolayısıyla bu fasığın Tebûk'e gidip gelmesi nasıl mümkün olur?⁸⁴

Öte yandan hem İbn Kuteybe hem Taberânî hem de Beyhâkî'nin rivayetlerinde Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunanlar arasında Cülâs b. Süveyd isimli sahâbî de zikredilmektedir. Ancak onun, böyle bir olaya iştirak etmiş olması mümkün görünmemektedir. Zira kaynakların verdiği bilgiye göre henüz Tebûk yolundayken Hz. Peygamber'in aleyhine söylediği sözlerin Hz. Peygamber'e iletilmesi nedeniyle pişman olmuş, tevbe etmiş ve tevbesinden de bir daha dönmemiştir.⁸⁵ Öte yandan Tebûk Seferi'ne katılmadığına dair bazı bilgiler de zikredilmiştir.⁸⁶ Bu itibarla Cülâs'ın suikast girişiminde bulunanlar arasında sayılması isabetli görülmemektedir.

2.2. Genel Değerlendirme

Suikast girişimi bir vakıa olarak genel hatlarıyla yukarıdaki şekillerde nakledilmektedir. Bununla birlikte suikast girişiminde bulunanların

⁸³ Erul, "Huzeyfe b. el-Yemân ve Sır Katipliği", 158.

⁸⁴ Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd fi hed-yi hayri'l-ibâd* (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1994), 3/478-480.

⁸⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 4/277-278; İbn Abdilberr, *el-İstâb fi ma'rifeti'l-as-hâb*, 1/264.

⁸⁶ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2006, 664-665; Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed es-Süheylî, *er-Ravzü'l-ünüf fi şerhi ş-Sireti'n-nebeviyye li-İbn Hişâm* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2000), 4/208; Mücteba Uğur, "Cülâs b. Süveyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 24 Şubat 2021).

kimler oldukları konusunda tartışma vardır. Şîa, suikast girişiminin, sahâbenin ileri gelenleri tarafından yapıldığını iddia eder. Hatta benzer kurgularla biri Tebûk Seferi dönüşünde, diğeri Veda Haccı'ndan sonra olmak üzere farklı olaylar bağlamında suikast girişimlerinden bahseder. Bu iddiayı desteklemek için kullandıkları rivâyetlerin tamamında ise münkatî' senetlerin bulunması dikkat çekmektedir. Öte yandan kullanılan argümanların tamamı sahâbeyi yermeyi hedeflemektedir. Söz konusu iddia, Tebûk Seferi bağlamında değerlendirildiğinde, her şeyden önce bu sefer esnasında Hz. Peygamber en güçlü olduğu dönemlerden birini yaşamaktaydı. Eğer iddia edildiği gibi kendisine suikast girişiminde bulunanlar en yakınındaki isimlerden ise (ki zikredilen isimler arasında Hz. Peygamber'in kayınpederleri ve damadı da vardır) bunlara karşı tedbir almamış olmasının izahı güçtür. Bu duruma, suikast girişiminde bulunan kimselere ölüm cezasının uygulanmasına Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sıcak bakmadığı şeklinde bir gerekçe sunulabilir. Nitekim Hz. Peygamber'in bu tavrının nedeninin, Müslümanlar arasında fitne ortamının oluşmasına mahal verilmemesi ve Hz. Peygamber'in, çevresindeki insanları öldürdüğü şayiasının yayılmaması olduğu yukarıda geçmişti. Bu gerekçeler kabul edilebilir olmakla birlikte Hz. Peygamber'in, o kimseleri öldürmek dışında farklı şekillerde cezalandırabileceği de unutulmamalıdır. Nitekim Tebûk Seferi'ne katılmamaları nedeniyle, haklarında âyet nazil oluncaya kadar Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Ebû Lübâbe'nin⁸⁷ mazeretlerinin kabul edilmemesi ve hem Hz. Peygamber hem ashâbı hem de aileleri tarafından bir anlamda bu kimselerin tecrit edilmeleri bu konunun bir örneğini teşkil eder. Dolayısıyla eğer iddia edildiği gibi suikast girişiminde yer alan kimseler sürekli Hz. Peygamber'in yanında bulunan sahâbeden olsaydı benzer bir şekilde cezalandırılmaları mümkündür.

Öte yandan eğer Hz. Huzeyfe'ye bildirilen isimler arasında ilk üç halifenin adı varsa Hz. Peygamber'in vefatından sonraki hilafet tartışmalarında bu konuyu Hz. Huzeyfe'nin dile getirmesi, hatta bu kimselerin karşısında yer alması gerekirdi. Ancak tarihî kaynaklar bunun tam tersini söylemektedir. Zira o; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'a biat etmiş, hatta Hz. Ömer döneminde Medâin valiliği yapmıştır.⁸⁸ Bu sebeple suikast girişiminde sahâbenin de bulunduğu iddiası hem tarihe hem de akl-ı selime mugayirdir. Bunun yanı sıra suikast girişiminde bulunan on iki kişinin tamamının Medineli ve onların anlaşmalıları olduğu, aralarında

⁸⁷ Bazı kaynaklarda bu üçüncü ismin Mürâre b. Rebî'/Rebîa olduğu belirtilmektedir. Bk. İbn Abdilber, *el-İstiâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, 3/1382.

⁸⁸ Ebû'l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-ümem* (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1992), 5/105.

Kureyşli hiç kimsenin bulunmadığı⁸⁹ çerçevesindeki bilgiler de sahâbenin ileri gelenlerinin suikast girişiminde bulunduğu söylemini çürüten bir diğer husustur. İbn Hazm da Hz. Peygamber'e suikast girişiminde bulunanların içerisinde sahâbenin ileri gelenlerinin bulunduğunu ifade eden mezkûr iddianın yalan ve uydurma olduğunu belirterek bu iddiayı ortaya atan kimsenin de Allah'ın azabına düşer olacağını söylemektedir.⁹⁰

Diğer taraftan, sahâbenin suikast girişiminde bulunduğu iddiası, Kur'an-ı Kerim'in onlar hakkındaki; Allah'ın rızasına mazhar olmuş kimseler⁹¹ nitelemesiyle çelişmektedir. Aynı şekilde Hudeybiye Anlaşması öncesi gerçekleştirilen Rıdvan Biati'na katılanlardan Allah'ın razı olduğu⁹² vurgusu da sahâbenin suikast girişiminde bulunduğu iddiasını çürütmektedir. Dolayısıyla Allah, açık bir biçimde bu kimselerden razı olduğunu bildirdiyse nasıl olur da bu insanlar hakkında Hz. Peygamber'e suikast girişiminde buldukları iddia edilebilir? Bunun yanı sıra suikast girişiminde bulunanlar arasında olduğu iddia edilen Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Peygamber'in hastalığında, sahâbeye namaz kıldırması için bizzat onun (s.a.s.) tarafından görevlendirilmesi,⁹³ adı geçen diğer sahâbilerin de Efendimizin vefatına kadar sürekli onun (s.a.s.) yanında bulunmaları, iddianın vakia ile örtüşmediğini gösteren diğer argümanlardır.

Öte yandan bazı kaynaklarda Hz. Ömer'in Huzeyfe'ye "Ben de münafıklardan mıyım?" diye sorduğu, Huzeyfe'nin buna "Hayır değilsin, senden başka kimseyi de tebrie etmem." diye cevap verdiği;⁹⁴ biri vefat ettiğinde Huzeyfe'nin cenazeye iştirak edip etmemesine göre Hz. Ömer'in de davrandığı rivayetleri yer almaktadır.⁹⁵ Bu gibi rivayetleri ele alan İbn Hazm, söz konusu rivayetlerin apaçık bir yalan olduğunu söyler. Çünkü ona göre Hz. Ömer'in bu soruyu sorması, itikadından şüphelenmesi anlamına gelir ki bu doğru değildir.⁹⁶ Nitekim pek çok Şii kaynak, bu gibi rivayetleri kullanarak Hz. Ömer'in, kendi inancından şüphe ettiğini iddia etmektedir.⁹⁷ Öte yandan İbn Hazm, Müslümanlardan iki kişinin bile şunu kesin olarak bildiğini söyler: Mekke'nin Fethi'nden önce hicret etmiş muhacirlerin arasında münafık yoktu ve münafıklar Evs ve Hazrec kabilelerine mensup

⁸⁹ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 1989, 3/1045; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, 5/105; Ebü'l-Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Kızıoğlu Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'âtü'z-zamân fi tevârihi'l-a'yân* (Dimaşk: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyeye, 2013), 6/210.

⁹⁰ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, 12/160.

⁹¹ et-Tevbe 9/100.

⁹² el-Fetih 48/18.

⁹³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 2/652.

⁹⁴ Bezzâr, *Müsne'd (el-Bahru'z-Zahâr)*, 7/292.

⁹⁵ Vâkıdî, *el-Megâzî*, 2006, 689.

⁹⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, 12/161.

⁹⁷ İbn Rüstem et-Taberî, *el-Müstersid*, 535-536; Meclisî, *Bihârü'l-envâr*, 31/257.

kimselerdendiler.⁹⁸

Yukarıda yapılan değerlendirmeler neticesinde söz konusu suikast girişiminin sahâbiler tarafından değil; münafıklarca gerçekleştirildiği açıktır. Aslında münafıkların böyle bir girişimde bulunmasını gerektirecek onlar açısından pek çok neden vardır. Öncelikle Hz. Peygamber, Medine'ye geldiği ilk andan itibaren başta Abdullah b. Übey olmak üzere bazı kimselerin etkinliklerini ciddi bir biçimde kırmıştır. Nitekim Hz. Peygamber Medine'ye geldiği sıralarda Medine'de bir "kral gibi" görülen Abdullah b. Übey, kendisine taç giydirilmek üzereyken Hz. Peygamber'in gelişiyle bu girişimin akim kaldığı bilinmektedir.⁹⁹ Öte yandan Müslümanlar tarafından müşrikler ve Yahudilerin yenilgiye uğratılmaları, sıranın kendilerine geleceği konusunda münafıkları korkuya sevk etmiştir. Bununla birlikte bu durum başta Hz. Peygamber olmak üzere Müslümanlara karşı daha saldırganca bir tutum içerisine girmelerine neden olmuş ve Hz. Peygamber'e karşı suikasta yeltenmişlerdir.

Suikast girişiminde bulunan münafıkların kimler olduğu konusunda bazı isimlerin kaynaklarda zikredildiği yukarıda geçmişti. Ancak söz konusu isimler hakkında verilen bilgiler muhtemelen o dönemde toplumda nifaklarıyla meşhur olan kimselerdi. Nitekim zikredilen bazı isimler, Mescid-i Dırar'ı inşa edenler arasındaydılar. Ayrıca rivayetlerde yer verilen isimler arasında Tebük Seferi'ne katılmadıkları kesin olarak bilinen isimlerin yer alması söz konusu isimlerin sıhhati konusunda şüphe oluşturmaktadır. Öte yandan Hz. Peygamber, toplumda ortaya çıkacak muhtemel bir kargaşaya mani olmak adına suikasta teşebbüs edenlerin adlarını Huzeyfe ve Ammâr dışındaki Müslümanlara haber vermemiş ve söz konusu teşebbüste bulunanlara dünyevî ceza uygulamamış;¹⁰⁰ onlar için sadece uhrevî cezadan bahsetmiştir.¹⁰¹

SONUÇ

Tebük Seferi, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından, takriben yirmi ay önce gerçekleşmiştir. "Zorluk Seferi" olarak da bilinen bu yolculuğun dönüşünde Hz. Peygamber'e karşı münafıklar tarafından suikast girişiminde bulunulmuştur. Ancak o (s.a.s.), söz konusu girişimden haberdar olduktan sonra tedbir almış ve herhangi bir olumsuz durum yaşanmamıştır.

Öte yandan Bedir ve Hendek gibi savaşlarda yenilgiye uğrayan Mekkeli müşriklerin Mekke'nin fethi ve Huneyn Gazvesi'nden sonra neredeyse tamamen etkisiz hale getirilmiş olması; diğer taraftan Hayber

⁹⁸ İbn Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, 12/161.

⁹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîre*, 1/584-585.

¹⁰⁰ Şimşir, *Hz. Peygamber Döneminde Suikastler*, 98.

¹⁰¹ Müslim, "Sıfatü'l-Münâfikîn", 10.

Gazvesi'yle beraber de Yahudilerin bertaraf edilmiş olması münafıkları, sıranın kendilerine geldiği endişesine sevk etmiştir. Bu durum, toplum içerisindeki kabul edilebilirliklerini her geçen gün kaybeden münafıkları son bir çare olarak Hz. Peygamber'e suikast düzenlemeye sevk etmiştir.

Netice olarak, Tebûk Seferi dönüşünde Hz. Peygamber'e karşı yapılan suikast girişiminde sahâbenin bulunduğu iddiasının tarihî hakikatler açısından hiçbir değeri yoktur. Hatta adı geçen sahâbilerin Tebûk ordusunun teçhizinde ne kadar özverili ve fedakâr oldukları tarihen müsellemdir. Dolayısıyla ashâbdan herhangi bir kimsenin suikast girişimiyle doğrudan veya dolaylı bir bağlantısının olmadığı izaha hacet bırakmayacak kadar açıktır. Buna karşılık temel kaynakların bu konudaki ortak kanaati, suikast girişiminde bulunan kimselerin münafıklar olduğu yönündedir.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. *Müsnedu el-İmam Ahmed b. Hanbel*. 50 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001.

Ayyâşî, Muhammed b. Mes'ûd. *Tefsîrû'l-Ayyâşî*. 2 Cilt. Beyrût: Müessesetü'l-A'lemî, 2010.

Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdülkâhir b. Tâhir b. Muhammed Temîmî Abdülkâhir. *el-Fark beyne'l-fırak ve beyânü'l-fırkati'n-nâciye minhum*. Beyrût: Dârü'l-Âfâki'l-Cedîde, 1977.

Bakkal, Ali. "Hz. Peygamber'in Düşmanlarından Korunması". *Diyanet İlmî Dergi* 56/2 (15 Haziran 2020), 245-274.

Belâzürî, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü'l-eşrâf*. 13 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fıkr, 1996.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rifetu ahvâli sâhibi's-şerîa*. 7 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1988.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 10 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003.

Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed. *Müsned (el-Bahru'z-Zahhâr)*. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 2009.

Bihbehânî, Muhammed Bâkir el-Vahîd. *et-Ta'lîka alâ Menheci'l-mekâl*. b.y.: y.y., ts.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm Cu'fî. *Sahîhü'l-Buhârî*. Dımaşk: Dâru Tavki'n-Necât, 1422.

Burkaî, Ebu'l-Fazl İbnü'r-Rızâ. *Kesrû's-sanem*. Ammân: Dârü'l-Beyârik, 1999.

Çelebi, İlyas. "Nazâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 22 Aralık 2020. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/nazzam>

Ebû Nuaym el-İsfahânî, Ahmed b. Abdullah b. İshâk. *Ma'rife-*

tü's-sahâbe. 7 Cilt. Riyâd: Dârü'l-Vatan, 1998.

Erul, Bünyamin. "Huzeyfe b. el-Yemân ve Sır Katipliği". *İslâmiyât* 10/3 (2007), 153-175.

Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi: Hayatı ve Eseri*. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2004.

Hizmetli, Sabri. *İslâm Tarihi : -İlk Dönem-*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.

İrâkî, Ebü'l-Fazl Zeynüddîn Abdürrahîm b. Hüseyin el-. *Zeylu Mizâni'l-i'tidâl*. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1995.

İbn Abdilberr, Ebü Ömer Cemâleddîn Yûsuf b. Abdullah el-Kurtubî en-Nemerî. *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Cil, 1992.

İbn Dâvûd el-Hillî, Takıyyüddin el-Hasan b. Ali. *Kitâbü'r-Ricâl*. Tah-rân: İntişarat-ı Danişgâh-i Tahrân, 2005.

İbn Ebî Hâtim, Ebü Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Cerh ve't-ta'dil*. 9 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1952.

İbn Ebî Şeybe, Ebü Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrâhim. *el-Kitâbü'l-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. 7 Cilt. Riyad: Mektebe-tü'r-Rüşd, 1989.

İbn Ebî'l-Hadîd, Ebü Hamid İzzeddin Abdülhamid b. Hibetullah. *Şerhu Nehci'l-belâga*. 11 Cilt. Bağdât: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 2007.

İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali el-Askalânî. *Tehzîbü't-tehzîb*. 12 Cilt. Hindistan: Matbaatü Dâri'l-Meârifî'n-Nizâmıyye, 1326.

İbn Hazm, Ebü Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zâhirî. *el-Mu-hallâ bi'l-Âsâr*. 12 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr, ts.

İbn Hibbân, Ebü Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî. *el-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-duafâ ve'l-metrûkîn*. 3 Cilt. Haleb: Dârü'l-Va'y, 1976.

İbn Hişâm, Ebü Muhammed Cemaleddin Abdülmelik. *es-Sîretü'n-ne-beviyye*. 2 Cilt. Kâhire: Matbaatu Mustafâ el-Babî el-Halebî, 1955.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebü Abdullah Şemseddin Muhammed. *Zâ-dü'l-meâd fî hedyi hayri'l-ibâd*. 5 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1994.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İmadüddin İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâ-ye*. 15 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr, 1986.

İbn Kuteybe, Ebü Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dî-neverî. *el-Maârif*. Kâhire: el-Hey'etü'l-Mısriyyetü'l-Âmmetü li'l-Kitâb, 1992.

İbn Ma'in, Ebü Zekerıyyâ Yahyâ b. Ma'in b. Avn el-Bağdadî. *Ma'ri-fetü'r-ricâl*. 2 Cilt. Dımaşk: Matbuâtü Mecmai'l-Lugati'l-Arabiyye, 1985.

İbn Rüstem et-Taberî, Muhammed b. Cerîr. *el-Müstersîd fi İmâmeti Emîri'l-Mü'minîn Ali b. Ebî Tâlib*. Kum: Müessesetü's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1415.

İbn Sa'd, Ebü Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zührî. *et-Ta-*

- bakâtü'l-kübrâ*. 8 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *ed-Duafâ ve'l-metrûkîn*. 3 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-ümem*. 19 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.
- İbnü'l-Esir, Ebü'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm. *el-Kâmil fi't-târih*. 10 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1997.
- İbnü'l-Gadâirî, Ahmed b. el-Hüseyn b. Ubeydillah b. İbrahim. *er-Ricâl*. Kum: Dârü'l-Hadîs, 1422.
- Kara, Hilal - Kara, Abdullah. *Efendimiz'e (sas) yapılan suikastler*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2016.
- Katib, Ahmed. *Nedenleri Tarihte Kalmış Siyasi Ayrılık Sünnilik - Şiiilik İslâm Birliği*. çev. Muharrem Tan. İstanbul: Mana Yayınları, 2009.
- Kummî, Ebü'l-Hasan Ali b. İbrâhim. *Tefsîrü'l-Kummî*. Beyrût: Müessesetü'l-A'lemî, 2007.
- Makrîzî, Takıyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ali. *el-Mevâiz ve'l-i'tibâr bi zikri'l-hutat ve'l-âsâr*. 4 Cilt. Beyrût: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418.
- Makrîzî, Takıyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ali. *İmtâü'l-esmâ' bimâ li'n-nebî mine'l-ahvâl ve'l-embvâl ve'l-hafede ve'l-metâ'*. 15 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
- Ma'mer b. Râşid, Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî. *el-Câmî' (Abdürrezzâk'ın Musannef'i içerisinde)*. thk. Habîbürrahmân el-A'zamî. Pakistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1403.
- Meclisî, Muhammed Bâkır. *Bihârü'l-envâri'l-câmia li-düreri ahbâri'l-eimmeti'l-ethâr*. 110 Cilt. Beyrût: Müessesetü'l-Vefâ, 1983.
- Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî el-Hüzelî. *et-Tenbîh ve'l-İsrâf*. Kâhire: Dâru's-Sâvî, ts.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf. *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâ'ir-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. 35 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1980.
- Müfîd, Ebû Abdullah İbnü'l-Muallim Muhammed b. Muhammed. *Tas-hîhu İtikâdâtî'l-İmâmiyye*. Kum: el-Mu'temeru'l-Alemî li Elfiyeti's-Şeyh el-Müfid, 1992.
- Müslim, Ebü'l-Hasan İbnü'l-Haccâc. *el-Câmî'u's-sahîh*. thk. M. Fuad Abdülbâkî. Beyrût: Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, ts.
- Necâşî, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ali. *Ricâlü'n-Necâşî*. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1418.
- Nu'mânî, Mevlana Şibli en-. *Son Peygamber Hazret-i Muhammed = Siretü'n-Nebi*. çev. Yusuf Karaca. İstanbul: İz Yayıncılık, 2005.
- Örenç, Aşır. "Hz. Peygamber'e Karşı Müşrik, Münafık ve Ehl-i Kitap

Tarafından Fiilî Olarak Yapılan Saygısızlıklar". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 28 (2013), 145-168.

Öz, Mustafa. "Hişâm b. Hakem". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 31 Aralık 2020. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/hisam-b-hakem>

Sarıçam, İbrahim. *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005.

Sehâvî, Ebû'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdurrahmân. *Fet-hü'l-mugîs şerhu Elfıyyeti'l-hadîs li'l-Irâkî*. thk. Hüseyin Ali Ali. 4 Cilt. Mısır: Mektebetü's-Sünne, 2003.

Sibt İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Kızıoğlu. *Mir'âtü'z-zamân fi tevârîhi'l-a'yân*. 23 Cilt. Dımaşk: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2013.

Süheylî, Ebû'l-Kâsım Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed. *er-Rav-zü'l-ünüf fi şerhi's-Sîreti'n-nebeviyye li-İbn Hişâm*. 7 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2000.

Süleym b. Kays el-Hilâlî, Ebû Sadık. *Kitâbu Süleym b. Kays el-Hilâlî (es-Sakîfe)*. Kum: Dârü'l-Hadî, 1420.

Şahrûdî, Ali Nemâzî. *Müstedreku Sefîneti'l-bihâr*. 10 Cilt. Kum: Müessesetü'n-Neşri'l-İslâmî, 1419.

Şeyh Sadûk, Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. Hüseyin İbn Bâbeveyh. *Kitâbü'l-Hisâl*. Kum: Cemaatü'l-Müderrişin, ts.

Şimşir, Mehmet. *Hz. Peygamber Döneminde Suikastler*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2018.

Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-kebîr*. 25 Cilt. Kâhire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1994.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Târîhu't-Taberî: Târîhu'r-rüsul ve'l-mülûk*. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987.

Tabersî, Ebû Ali Eminüddin Fazl b. Hasan b. Fazl. *Mecmaü'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. 10 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.

Tahrânî, Agâ Büzürg et-. *ez-Zerîa ilâ Tesânifi'ş-Şîa*. 25 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Advâ, 1983.

Tekin, Arif. *Bilinmeyen Yönleriyle Hz. Muhammed'in Ölümü*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın, ts.

Topgül, Muhammed. "Bir Cerh Sebebi Olarak Teşeyyu' (Şiflik Eğilimi) Kavramına Tarihsel Bir Bakış". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (05 Mart 2014), 47-76. <https://doi.org/10.15370/muifd.80229>

Tûsî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Hasen b. Alî. *İhtiyâru ma'rifeti'r-ricâl*. 2 Cilt. Kum: Müessesetü Âli'l-Beyt, 1404.

Uğur, Mücteba. "Cülâs b. Süveyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 24 Şubat 2021. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/cu>

las-b-suveyd

Umeri, Ekrem Ziya. *Medine Toplumunu*. çev. Nureddin Yıldız. İstanbul: Risale Yayınları, 1992.

Ünügür, Peyman. "Şiî Alim Hâşim Ma'rûf el-Hasenî'nin Uydurma Hadis Tespitinde Metin Tenkidi Kullanımı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 58/2 (01 Ağustos 2017), 89-120. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001473

Vâkîdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Eslemî. *el-Megâzî*. 3 Cilt. Beyrût: Dârü'l-A'lemî, 1989.

Vâkîdî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Eslemî. *el-Megâzî*. Beyrût: Âlemü'l-Kütüb, 2006.

Vatandaş, Celaleddin. *Hız Muhammed'in Hayatı ve İslâm Daveti : Medine dönemi*. 2 Cilt. İstanbul: Pınar Yayınları, 2016.

Velî, Abdülaziz Muhammed Nur. *Eseru't-Teşeyyu' ala'r-Rivayâti't-Tarihîyye fi'l-Karni'l-Evvelî'l-Hicrî*. Medine: Dârü'l-Hudayrî, 1996.

Yiğit, İsmail. "Osman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 25 Aralık 2020. <https://İslâmansiklopedisi.org.tr/osman>

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Mizânü'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Ma'rife, 1963.

Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Tezkiretü'l-huffâz*. 4 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.

Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*. nşr. Şuayb Arnavûd. 25 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1985.

Zührî, Ebû Bekr İbn Şihâb Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah. *el-Megâzi'n-nebeviyye*. Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 1981.

